

Gerechtshof Den Haag
Zaaknummer: 200.302.332
Zittingsdatum: 12 april 2024
Zittingsdag 4 – Replik

SPREEKAANTEKENINGEN

in de zaak van:

SHELL PLC,

een vennootschap opgericht naar vreemd recht,
statutair gevestigd en kantoorhoudend te
Londen, Verenigd Koninkrijk,

Appellante, oorspronkelijk gedaagde,

Advocaten: mr. D.F. Lunsingh Scheurleer en
mr. T. Drenth

en (als gevoegde partij):

STICHTING MILIEU EN MENS

Advocaat: mr. D.J.B. Bosscher

tegen:

1. **VERENIGING MILIEUDEFENSIE,**
2. **STICHTING GREENPEACE
NEDERLAND,**
3. **LANDELIJKE VERENIGING TOT
BEHOUD VAN DE WADDENZEE,**
4. **STICHTING TER BEVORDERING
VAN DE
FOSSIELVRIJBEWEGING,**
5. **STICHTING BOTH ENDS,**
6. **JONGEREN MILIEU ACTIEF,**

Geïntimeerden, oorspronkelijk eiseressen,

Advocaat: mr. R.H.J. Cox, mr. M.J. Reij en mr.
A.J.M. van Diem

INHOUDSOPGAVE

1.	De Reductieverplichting is niet verenigbaar met het wettelijk stelsel.....	1
1.1	<i>Bedrijven als Shell worden gereguleerd door internationale, Europese en nationale klimaatwet- en regelgeving – er is geen "governance gap" .....</i>	<i>1</i>
1.2	<i>De argumenten van Shell stroken met de overwegingen van de Supreme Court in Fonterra.....</i>	<i>6</i>
2.	Shell speelt haar rol in de energietransitie.....	8
2.1	<i>Shell lobbyt vóór en niet tegen de energietransitie .....</i>	<i>8</i>
2.2	<i>Substitutie van kolen door gas is essentieel voor het bereiken van de doelen van het Akkoord van Parijs .....</i>	<i>13</i>
3.	Het Reductiebevel is niet effectief en bezwaarlijk voor Shell.....	18
3.1	<i>De instandhouding van het Reductiebevel zou voor Shell zeer bezwaarlijk zijn</i>	<i>18</i>
3.2	<i>Het Reductiebevel heeft geen directe impact op de wereldwijde emissies.....</i>	<i>20</i>
3.3	<i>Van het Reductiebevel gaan geen "indirecte (systeem)effecten" uit .....</i>	<i>22</i>
4.	Er is geen relevant percentage dat het Reductiebevel ondersteunt	24
4.1	<i>45% is onvoldoende onderbouwd.....</i>	<i>24</i>
5.	Bewijsaanbod.....	33
6.	De wereld kan het reductiebevel niet aan	34
7.	Slotwoord	35

Geachte leden van het hof,

Er is veel gezegd in deze procedure. Milieudefensie heeft vorige week in haar eerste termijn veel punten opgebracht, maar zij heeft ook veel feiten, omstandigheden en argumenten die Shell naar voren heeft gebracht onweersproken gelaten. In deze repliek van 1 uur zullen wij ingaan op een aantal van de thema's die Milieudefensie heeft opgebracht. Dat is gegeven het tijdsbestek noodzakelijkerwijs een selectie. En in het kader van die thema's zullen wij waar relevant ook belichten wat Milieudefensie *niet* heeft gezegd.

1. DE REDUCTIEVERPLICHTING IS NIET VERENIGBAAR MET HET WETTELIJK STELSEL

1.1 Bedrijven als Shell worden gereguleerd door internationale, Europese en nationale klimaatwet- en regelgeving – er is geen "governance gap"

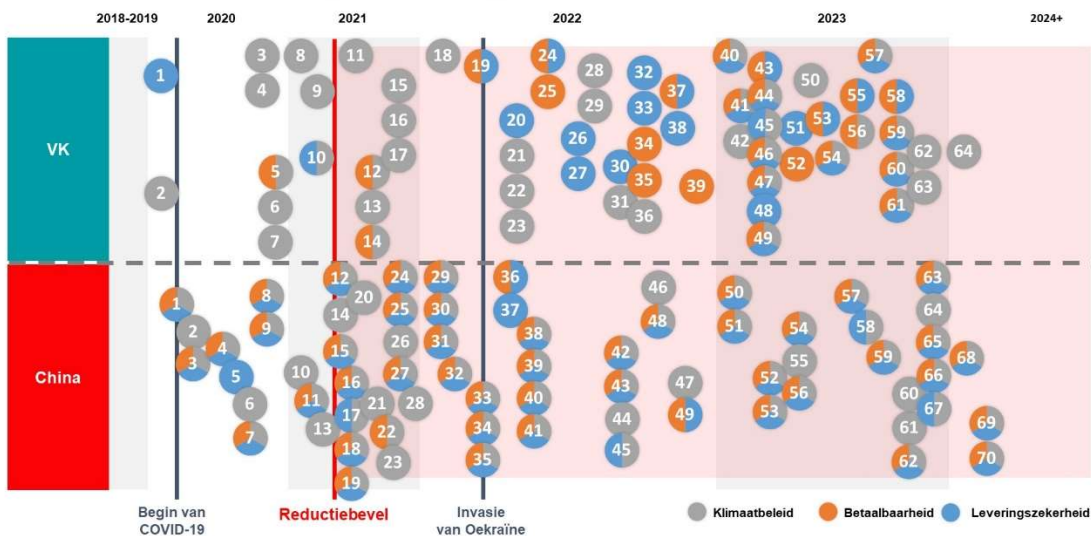
1.1.1 Uw hof heeft in Shells schriftelijke pleitnota kennis kunnen nemen van de omvangrijke klimaatwet- en regelgeving die sinds het indienen van de Memorie van Grieven tot stand is gekomen.¹ Die wet- en regelgeving leidt ook daadwerkelijk tot resultaten.² De afbeelding met energiemaatregelen sinds 2019 die wij vorige week lieten zien, toont een duidelijke vooruitgang in zowel de EU als in Nederland sinds de zaak begon. En dat is dus niet alleen zo in Nederland en in de EU – maar dat is wereldwijd. Het zijn dus meer dan zeventig driehoeken, die allemaal steeds aan verandering onderhevig zijn.

---

¹ Zie bijvoorbeeld Spreekaantekeningen zijdens Shell plc, d.d. 3 april 2024, Zittingsdag 2 – Deel 1 van 4, par. 6.2. Zie ook Schriftelijke pleitnota zijdens Shell plc, d.d. 19 maart 2024, hoofdstuk 1, 2 en 3.

² Zo werd op 4 april 2024 bekend gemaakt dat sinds de invoering van het EU-ETS in 2005 de CO₂-emissies reeds met 47% zijn afgenomen, zie: <https://www.nu.nl/economie/6307796/ongekende-daling-europese-co2-uitstoot-door-groei-wind-en-zonne-energie.html>. Daarnaast zou voortzetting van het huidige EU-beleid leiden tot een broeikasgasreductie van 88% in 2040 in de gehele EU ten opzichte van 1990, zie: Productie S-266, Europese Commissie, 6 februari 2024, *Impact Assessment Report, Accompanying the communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, Securing our future. Europe's 2040 climate target and path to climate neutrality by 2050 building a sustainable, just and prosperous society*, SWD(2024) 63, p. 28. In Nederland was de uitstoot van broeikasgassen 34% lager ten opzichte van 1990 en 6% lager ten opzichte van 2022, zie: Schriftelijke pleitnota zijdens Shell plc, d.d. 19 maart 2024, par. 3.1.2.

Overzicht van energiemaatregelen in het VK sinds 2018-2019

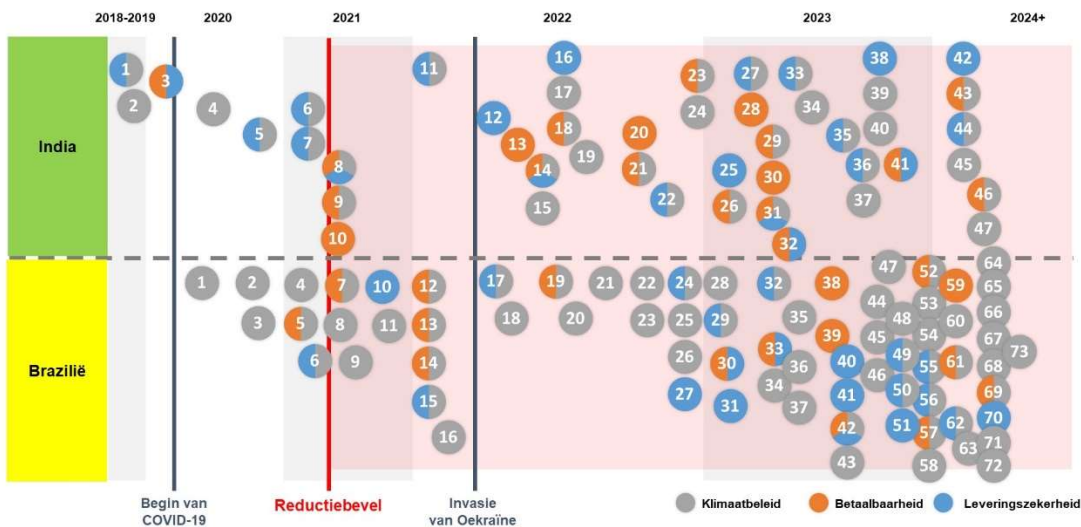
Overzicht van energiemaatregelen in het VK sinds 2018-2019

VK	1	32 nd Licensing Round	25	Energy Generator Levy	49	Powering UP Britain Announcement
	2	Green Finance Strategy	26	Jackdaw field approved	50	Offshore transmission network review
	3	The Ten Point Plan	27	Equator Centrica additional gas supply deal	51	Award of gas storage licence to dCarbon
	4	Ban on new petrol car sales in 2030	28	Largest electricity market reform (RFMA)	52	Energy Bill Discount Scheme (EBDS)
	5	UK Energy White Paper	29	Hydrogen Production Business Model	53	EPL ESIM Energy Profits Levy Energy Security Investment Mechanism
	6	6 th Carbon Budget	30	Temporary end to shale gas moratorium	54	Net Zero Consistent Cap UK ETS
	7	UK Government Nationality Determined Contribution Update	31	Emergency budget "Growth Plan"	55	Rosbank granted consent
	8	UK Emissions Trading Scheme	32	33 rd Offshore Oil & Gas Licensing Round	56	2026 ban on off-grid oil boiler delayed to 2035
	9	UK Government international fossil fuels policy	33	Reopening of Centrica's Rough storage facility	57	UK Energy Act 2023
	10	North Sea Transition Deal	34	Energy Price Guarantee (EPG)	58	Offshore Petroleum Licensing Bill
	11	UK Hydrogen Strategy	35	Energy Bill Relief Scheme	59	Offshore wind Contracts for Difference increased
	12	UK Net Zero Strategy	36	Shale gas moratorium reinstated	60	National Policy Statements for energy infrastructure
	13	Jackdaw environmental statement refusal	37	Energy Profits Levy increased	61	Accelerated grid connection and 900m investments in green tech
	14	Heat and buildings strategy	38	Review of Oil and Gas Fiscal Regime	62	Carbon Border Adjustment Mechanism implement from 2027
	15	UK hosted COP26 in Glasgow	39	US-UK Energy Security and Affordability Partnership	63	Plan for UK carbon capture, usage and storage market by 2035
	16	Green Gas Support Scheme	40	UK Net Zero Review	64	Heavy-duty transport plan adjusted
	17	All new heavy-duty transport to be zero-emissions by 2040	41	New Department for Energy Security and Net Zero		
	18	Scottish Wind licensing award	42	UK Low Carbon Hydrogen Certification Scheme		
	19	UK implements Russia sanctions and a price cap on Russian crude and crude products	43	UK Energy Security Plan		
	20	UK Energy Security Strategy	44	Carbon Budget Delivery Plan		
	21	Net Zero Hydrogen Fund	45	UK's spring budget: £20 billion towards CCS		
	22	UK Low Carbon Hydrogen Standard	46	CCS license round		
	23	Launch of UK CCS Cluster Sequencing	47	5 th Contracts for Difference scheme		
	24	Energy Profits Levy	48	NSTA Consultation on Licensee conduct		

Overzicht van energiemaatregelen in China sinds 2018-2019

China	1. The Catalogue of Pricing by the Central Government	17. Notice on the Issuance of 2021 Renewable Energy Power Consumption Responsibility Weights and Relevant Matters	33. 14th Five-Year Plan for modern energy system	53. Action plan for accelerating the integration development of oil and gas separation with new energy (2023-2025)
	2. The Notice on Improving the Promotion and Application of Financial Subsidy Policies for New Energy Vehicles	18. The Guiding Opinions on Strengthening the Prevention and Control of Energy Intensive and High-Emission Construction Projects	34. Guidance on energy work in 2022	54. Guidelines on energy work in 2023
	3. The Energy Law of the People's Republic of China (Draft for solicitation of comments)	19. The Implementation Opinions on Further Improving the Service Guarantee Capability of Charging and Battery-Swapping Infrastructure (Draft for comment)	35. Implementation plan for the development of new energy storage in the 14th FYP period	55. Guidelines on constructing standard system of carbon peak and carbon neutrality
	4. The Notice on the Acceleration of Gas Infrastructure Development	20. Notice on the Reporting of the CO2 Capture, Utilization and Storage (CCUS) Projects	36. Opinions on accelerating the establishment of a national unified market	56. Guidance on strengthening new power system stability (draft for comments)
	5. Guiding Opinions on Ensuring Energy Security in 2020	21. The Notice on Pilot Run of Environmental Impact Assessment (EIA) on Carbon Emissions of Construction Projects in the Key Industries	37. Measures for the Administration of Electricity Reliability (Interim)	57. China gas development report (2023)
	6. President Xi Jinping addressed in the 75th UN General Assembly on 22 September, where he announced China will reach peak carbon emissions by 2030 and to be carbon neutral by 2060	22. Notice on Kicking Off Fuel Cell Vehicle Demonstration Applications	38. Opinions on Financial support for carbon peak and carbon neutrality	58. Full cover renewable energy power project with Renewable Energy Green Electricity Certificates (GEC) to promoting renewable energy power consumption
	7. New Energy Vehicle Sector Development Plan (2021-2035)	23. The Plan on Improving the Dual Control System of Energy Intensity and Consumption	39. Implementation plan for promoting the high-quality development of new energy in the new era	59. Natural gas utilization policy (drafted for comments)
	8. Proposals For Formulating The 14th Five-Year Plan (2021-2025) For National Economic And Social Development And The Long-term Objectives by 2035	24. The State Council of the People's Republic of China's Working Opinions for Carbon Dioxide Peaking and Carbon Neutrality in Full and Faithful Implementation of The New Development Philosophy	40. 14th Five-Year-Plan for renewable energy development	60. Action plan for methane emission control
	9. Administrative Measures for Carbon Emission Trading (Trial)	25. China's Action Plans Before 2030 Carbon Emission Peak Stringent Energy Efficiency Control Action Plan to Advance the Energy Convention and Carbon Reduction in Key Sectors of Petrochemical and Chemical Industries (2021-2025)	41. Implementation plan for promoting the high-quality development of new energy in the new era	61. National carbon peak pilot project plan
	10. The Notice on Solidifying the Responsibility Weight of Renewable Energy Power Consumption in 2021 and the Proposals for the 2022-2030 Expected Targets	26. Notice on Further Deepening the Market-oriented Reform of Coal-fired Power Grid Tariffs	42. Implementation plan for carbon peak in industry field	62. Notice on establishing a capacity pricing mechanism of coal-fired power
	11. Technology Code for Hydrogen Fueling Stations GB50516-2010 (2021 edition)	27. China's Action Plans Before 2030 Carbon Emission Peak Stringent Energy Efficiency Control Action Plan to Advance the Energy Convention and Carbon Reduction in Key Sectors of Petrochemical and Chemical Industries (2021-2025)	43. China natural gas development report (2022)	63. Notice on NDRC new inter-provincial gas pipeline freight rates
	12. Notice on Strengthening the Management of Corporate Greenhouse Gas Emission Reports	28. Notice on Further Deepening the Market-oriented Reform of Coal-fired Power Grid Tariffs	44. Implementation plan for accelerating the establishment of a unified and standardized carbon emission statistical accounting system	64. Action plan for continuing to improve of air quality
	13. Notice on the Confirmation of Diesel-powered Heavily-duty Vehicles of China VI Emission Standards	29. Key points of energy regulation in 2022	45. Implementation options on accelerating the eco-friendly and intelligent development of inland river ships	65. the Central economic work conference
	14. Guiding Opinions on Accelerating the Development of New Types of Energy Storage	30. Implementation plan for promoting green energy consumption	46. Notice on excluding energy consumption as crude material in total energy consumption constraint and Notice on excluding additional renewable energy in total energy consumption constraint	66. National energy work conference (2024)
	15. Measures for the Price Administration of Natural Gas Pipeline Transportation (Interim) and the Measures for the Supervision and Security on the Pricing of Natural Gas Pipeline Transmission Cost (Interim)	31. Guidance on accelerating the construction of a national unified power market system	47. Implementation plan for carbon peak in building materials industry	67. Guidance on accelerating the transition and upgrading of traditional manufacturing industry
		32. Opinion of Policies and Measures to Improve the Mechanism for a Green-oriented Energy Transition	48. Notice on promoting the development of photovoltaic industry chain	68. Key areas of energy regulation and supervision work in 2024
		49. Guideline on expanding domestic demand (2022-2035) and implementation plan of expanding domestic demand strategy during the 14th five-year plan period	69. Guidance on energy work in 2024	
		50. Key points of energy regulation in 2023	70. Guidance on accelerating guiding green development of manufacturing industry	
		51. Blue Book of new power system development (Draft for Comments)		
		52. The national economic and social development plan for 2023		

Overzicht van energiemaatregelen in India en Brazilië sinds 2018-2019

Overzicht van energiewetgeving in India en Brazilië sinds 2018-2019

	India	Brazilië
1	Sustainable Alternative Towards Affordable Transportation (SATAT) (2018)	1. Bill of Law No. 528/2020
2	Charging Infrastructure for Electric Vehicles (Dec 2019)	2. Federal Decree No. 10.527/2020
3	New Retail Fuel Policy Guidelines (Feb 2020)	3. CNJ Ordinance No. 241/2020
4	Amendment to the Charging Infrastructure for Electric Vehicles (June 2020)	4. ABC+ Plan for Low Agricultural Emissions
5	Self-Reliant India Scheme - Production-Linked Incentive (PLI) Scheme (Nov 2020)	5. Federal Law No. 14.119/2021
6	Draft strategy to increase LNG in transport and mining (Feb 2021)	6. Bill of Law No. 327/2021
7	Renewable energy investment (Feb 2021)	7. CNPE Resolution No. 7/2021
8	Ethanol Blending Roadmap 2020-25 (June 2021)	8. ANP Resolution No. 842/2021
9	Extension of the waiver of transmission charges allowed for trading of Renewables (June 2021)	9. National Hydrogen Program (PNH2)
10	Discussion Paper on Market Based Economic Dispatch (MBED) (June 2021)	10. Federal Decree No. 10.987/2021
11	National Green Hydrogen Mission (Jan 2022)	11. Federal Law No. 14.249/2021
12	Imposition of Basic Custom Duty (BCD) on Solar PV Cells & Modules/Panels (April 2022)	12. Zero Methane National Program
13	Excise tax reduction on petrol and diesel (May 2022)	13. Federal Law No. 14.299/2022
14	National Biofuel Policy (June 2022)	14. Federal Law No. 14.300/2022
15	Draft roadmap for CCS for Upstream E&P companies (June 2022)	15. Federal Decree No. 10.946/2022
16	Changes to India's windfall tax on petroleum crude (July 2022)	16. Bill of Law No. 412/2022
17	Renewable Purchase Obligations and Energy Storage Obligation India (July 2022)	17. Ten-Year Energy Expansion Plan
18	Central excise to exempt E12 and E15 blended fuel from Special additional excise duty (July 2022)	18. Bill of Law No. 1425/2022
19	India's updated NDC (Aug 2022)	19. Federal Decree No. 11.124/2022
20	Government compensation to LPG companies (Oct 2022)	20. Resolution No. 6/2022
21	Increase in basic duty on unblended petrol and diesel (Oct 2022)	21. ANP Resolution No. 886/2022
22	India's Long-Term Low-Carbon Development Strategy (Nov 2022)	22. ANP Resolution No. 906/2022
23	Updated 2001 Energy Conservation Act (Dec 2022)	23. BNDES contribution for a fair transition
24	Transmission System for integration of over 500 GW RE Capacity by 2030 (Dec 2022)	24. Bill of Law No. 150/2022
25	Emergency law to increase coal firing (Feb 2023)	25. MME Ordinance No. 56/2022
26	Excise duty exemption for CNG blended with CBG (Feb 2023)	26. CNPE Resolution No. 13/2022
27	National Green Hydrogen Mission (Mar 2023)	27. Federal Decree No. 11.314/2022
28	Unified Tariff Natural Gas Pipeline (Mar 2023)	28. Federal Decree No. 11.367/2023
29	Extension on applicability of increase in basic excise duty on unblended petrol and diesel (April 2023)	29. 5th Phase of PPCdam
30	Revised Domestic Gas Pricing (April 2023)	30. Federal Decree No. 11.456/2023
31	Ethanol Blended Petrol (EBPP) Programme amended - (April 2023)	31. CNPE Resolution No. 2/2023
32	National Electricity Plan 2022-32 (May 2023)	32. Bill of Law No. 2.308/2023
33	Green Energy Open Access) Rules (May 2023)	33. CNPE Resolution No. 1/2023
34	Carbon Credit Trading Scheme, 2023 (June 2023)	34. Federal Law No. 14.590/2023
35	Pradhan Mantri JIVAN Yojana - 2G Ethanol Production (Aug 2023)	35. Federal Decree No. 11.549/2023
36	Strategy for establishment of Offshore Wind Projects (Sept 2023)	36. Federal Decree No. 11.959/2023
37	Extended Producer Responsibility for Used Oil (Sept 2023)	37. Plan Safra 2023/2024
38	Resumed imports of Venezuelan oil (Oct 2023)	38. CONNY Resolution No. 1/2023
39	Draft Policy Paper on Indian Carbon Market (ICM) (Oct 2023)	39. National Energy Efficiency Plan
40	Green Credit Rules, 2023 (Oct 2023)	40. Growth Acceleration Program (New PAC)
41	Scale-up coal production and reduce coal imports (Nov 2023)	41. Federal Decree No. 11.828/2023
42	India signs 20-year natural gas deal with Qatar (Feb 2024)	42. Federal Decree No. 11.948/2023
43	Mandatory blending of Compressed Bio-Gas (CBG) (Feb 2024)	43. National Climate Change Fund (FNMC)
44	Methodology for calculating the green credit (Feb 2024)	44. Brazil's Sustainable Taxonomy Action Plan
45	Development of pipeline infrastructure for injection of CBG in CCG (Mar 2024)	45. Brazilian Framework for Sustainable Sovereign Bonds
46	Amended Extended Producer Responsibility for Used Oil (Mar 2024)	46. National Plan for a Just and Inclusive Energy Transition
47	Provisional Measure No. 1.205/2023	47. NDC Brazil updated in Oct-2023
48	Neutral Service Tax - RJ	48. New National Adaptation Plan working group
49	New Industry Brazil Program	49. MCTI Ordinance No. 7.676/2023
50	620 Environmental and Climate Sustainability Working Group	50. Energy Research Company's publications 2023
51	Public calls for 'Made Inovação' projects	51. Oil and Gas Bidding Rounds - Open Acreage in Sharing and Concession Regime
52	Joint Working Program 2024-2025	52. Ecological Transformation Plan
53	Troika Letter 2024	53. Bill of Law No. 5615/2023
54	GAMMA Ordinance No. 1.012/2024	54. Partnership for Ecological and Socially Just Transformation
55	9th CTCBC meeting to discuss the National Industry Decarbonization Policy (INDI)	55. Support for Financing the Just and Green Energy Transition
56	National Climate Change Plan (Plano Clima)	56. Bill of Law No. 5932/2023
57	EU Hub Brazil	
58	OMMDC Ordinance No. 43/2024	
59	Federal Decree No. 11.904/2024	
60	ANP Decision No. 350/2024	
61	Hydrogen Public Call	
62	RS 10.4 billion to Fundo Clima	

1.1.2 Eisers zijn daar in hun eerste termijn grotendeels aan voorbijgegaan. Zij houden vast aan het argument uit eerste aanleg dat er wereldwijd een "governance gap" is met betrekking tot de regulering van internationale bedrijven. Volgens eisers wordt deze "governance gap" mede in stand gehouden door de sterke lobby van Shell en andere olie- en gasbedrijven.³ De werkelijkheid is anders, zoals wij zullen toelichten.

1.1.3 De meest recente *Nationally Determined Contribution (NDC)* van de EU van eind 2023 bevestigt de wettelijk bindende doelstelling van 55% netto broeikasgasemissiereductie in 2030 ten opzichte van 1990.⁴ Deze doelstelling wordt behaald of zelfs overtroffen als de EU het *sectoraal vormgegeven Fit-for-55-pakket* volledig implementeert.⁵ Volgens de Europese Commissie resulteert een voortzetting van het huidige beleid tot een broeikasgasreductie van 88% in 2040 in de gehele EU, ten opzichte van 1990.⁶

³ Openingspleidooi zijdens Milieudefensie c.s., d.d. 2 april 2024, Deel 2, pars. 93-95.

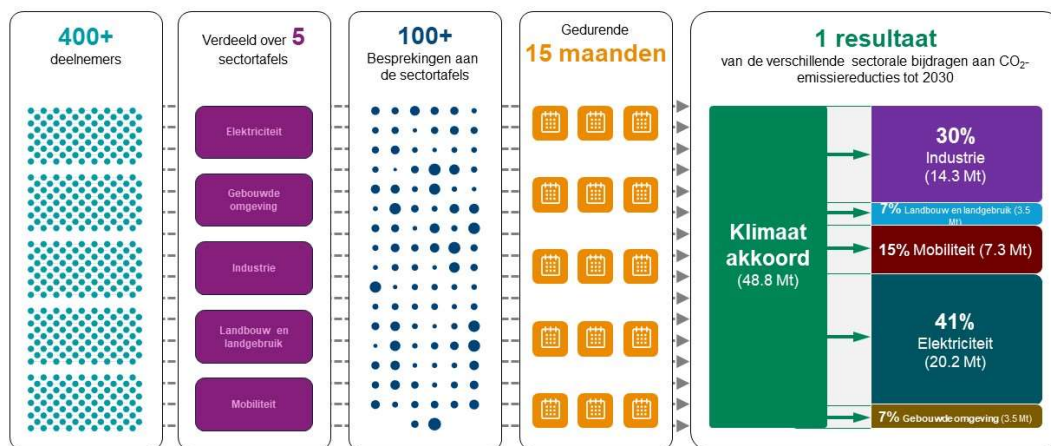
⁴ Zie Akte overlegging producties zijdens Shell plc, d.d. 19 december 2023, par. 99-100 en Productie S-219: Raad van de Europese Unie, 17 oktober 2023, *Submission to the UNFCCC on behalf of the European Union and its Member States on the update of the nationally determined contribution (NDC) of the European Union and its Member States - Approval*, 14286/23, par. 9.

⁵ Productie S-266, Europese Commissie, 6 februari 2024, *Impact Assessment Report, Accompanying the communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, Securing our future. Europe's 2040 climate target and path to climate neutrality by 2050 building a sustainable, just and prosperous society*, SWD(2024) 63, p. 9. Zie tevens Schriftelijke pleitnota zijdens Shell plc, d.d. 19 maart 2024, pars. 2.4.1-2.4.2, 2.2.1-2.2.7 en 2.2.3(a).

⁶ Productie S-265, Europese Commissie, 6 februari 2024, *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, Securing our future. Europe's 2040 climate target and path to climate neutrality by 2050 building a*

- 1.1.4 Als we inzoomen op Nederland, dan zien we dat ook Nederland goed op streek is en dat ook Nederland kiest voor *sectorgericht* beleid. In Nederland heeft dit beleid vorm gekregen via brede consultaties, bijvoorbeeld in het kader van het Klimaatakkoord:

Klimaatakkoord

- 1.1.5 In het Klimaatakkoord is een brede afweging gemaakt van politieke, sociale, zakelijke en milieuoverwegingen en is gekozen voor gedifferentieerde sectorale reducties. De Klimaatwet is het sluitstuk daarvan en borgt het overkoepelende emissiereductiedoel van Nederland.⁷ Deze aanpak is volledig in lijn met het Akkoord van Parijs.
- 1.1.6 Ook buiten de EU nemen steeds meer landen maatregelen.⁸ Veel andere landen hebben ETS-mechanismen ingevoerd of zijn daarmee bezig. Er zijn er nu 36, met nog 14 "under development" en nog 8 die "under consideration" zijn.⁹ Verder geven die landen via het systeem van het Akkoord van Parijs hun NDCs op. Concluderend willen we opmerken dat er ofwel sprake is van wetgeving ofwel wetgeving in ontwikkeling, die het probleem waarvoor eisers opkomen

sustainable, just and prosperous society, COM(2024) 63, p 3. De Europese Commissie beveelt daarom een doelstelling aan om broeikasgassen met ten minste 90-95% te verminderen ten opzichte van 1990, zie: Productie S-266, Europese Commissie, 6 februari 2024, *Impact Assessment Report, Accompanying the communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, Securing our future. Europe's 2040 climate target and path to climate neutrality by 2050 building a sustainable, just and prosperous society*, SWD(2024) 63, p. 28.

⁷ Kamerstukken II 2018/19, 32 813, nr. 342, p. 20.

⁸ Zie Schriftelijke pleitnota zijdens Shell plc, d.d. 19 maart 2024, hoofdstuk 1.

⁹ Te vinden op: https://icapcarbonaction.com/system/files/document/icap_status_report_2024.pdf, p. 8.

adresseert. Zeker in jurisdicties waar een ETS aanwezig is, is *de facto* sprake van een reductieverplichting; maar dan één die voor alle spelers geldt.

1.2 De argumenten van Shell stroken met de overwegingen van de *Supreme Court* in *Fonterra*

1.2.1 Shell heeft toegelicht dat de door Milieudefensie voorgestelde Reductieverplichting het intern consistente en brede kader van Nederlandse en Europese klimaatwetgeving en -beleid doorkruist.¹⁰

1.2.2 Milieudefensie betoogt ten onrechte dat Shell van mening is dat aansprakelijkheidsrecht geen rol kan spelen in klimaatzaken.¹¹ Milieudefensie verwijst in dat kader naar de *Fonterra*-uitspraak. *Fonterra* maakt duidelijk dat het feit dát de klimaatwetgeving de toepassing van *common law* niet buiten werking stelt, niét betekent dat de "*statutory regime cannot be called upon by the parties at trial in framing the common law pathway and its remedies.*"¹² Met andere woorden, de *Supreme Court* erkent in *Fonterra* dat het wettelijke regime voor klimaatverandering relevant kan zijn voor het bepalen van het al dan niet bestaan van de vermeende rechtsplicht.

1.2.3 De uitspraak van het Nieuw-Zeelandse Hoogerechtshof in *Fonterra* is geen inhoudelijke beslissing over de gegrondheid van de vordering. Het gaat slechts over de voorvraag, te weten óf de vordering "kansloos" ("*bound to fail*") is.¹³ Dit betekent dat de precieze rol van het wetgevingskader bij het bepalen van het

---

¹⁰ Spreekaantekeningen zijdens Shell plc, d.d. 3 april 2024, Zittingsdag 2 – Deel 1 van 4, par. 5.1.7; 6.2. Zoals Shell uitvoerig heeft beschreven, is er wetgeving die rechtstreeks van toepassing is en die juist gericht is op klimaatverandering en emissiereductie: Spreekaantekeningen zijdens Shell plc, d.d. 3 april 2024, Zittingsdag 2 – Deel 1 van 4, par. 5.1.7-5.1.8; par. 6.2. Bovendien is het vermeende ongeschreven recht dat Milieudefensie uw hof vraagt te maken zelfs meerdere keren expliciet verworpen. Zie Spreekaantekeningen zijdens Shell plc, d.d. 3 april 2024, Zittingsdag 2 – Deel 1 van 4, par. 6.2.4-6.2.5. Zie voorts Aanhangsel van de Handelingen II 2023/2024, nr. 1451, *Antwoord op vragen van het lid Teunissen over het bericht dat Shell honderden miljoenen heeft verdiend aan het ETS-systeem.*

¹¹ Openingspleidooi zijdens Milieudefensie c.s., d.d. 2 april 2024, Deel 1, par. 69-75.

¹² Productie MD-570A, NZ Supreme Court 2024, Smith v Fonterra, par. 101, voetnoot. 139. Het *Supreme Court* merkte ook op dat het belangrijkste onderdeel van de relevante wetgeving in Nieuw-Zeeland "*expressly preserved*" de mogelijkheid om een *common law* vordering in te stellen, en stelde in par. 100-101: "*At the risk of labouring the point, resort to common law actions in relation to adverse environmental effects is expressly preserved in the [Resource Management Act 1991] within this overlapping system of legislative controls. Parliament has not pre-emptively excluded a common law response to damage caused by GHG emissions. On the contrary, it has retained that possibility.*" (onderstreping advocaat)

¹³ Productie MD-570A, NZ Supreme Court 2024, Smith v Fonterra, par. 85 (zonder de daarin oorspronkelijk opgenomen voetnoten). Zoals het *Supreme Court* het zelf zegt "[...] a refusal to strike out a cause of action 'says little about its eventual merit'. That is to say, it is not a commentary on whether or not the claim ultimately succeed". Productie MD-570A, NZ Supreme Court 2024, Smith v Fonterra, par. 84 (zonder de daarin oorspronkelijk opgenomen voetnoten).

bestaan van de beweerde verplichting pas bij de inhoudelijke behandeling van de zaak aan de orde zal komen.

- 1.2.4 Het adresseren van klimaatverandering is primair aan de wetgevende en de uitvoerende macht. Deze problematiek kwam eerder deze week ook uitvoerig aan de orde in de KlimaSeniorinnen-zaak, waar het EHRM als volgt overwoog:¹⁴

"(...) combating climate change, and halting it, does not depend on the adoption of specific localised or single-sector measures. Climate change is a polycentric issue. Decarbonisation of the economies and ways of life can only be achieved through a comprehensive and profound transformation in various sectors. Such 'green transitions' necessarily require a very complex and wide-ranging set of coordinated actions, policies and investments involving both the public and the private sectors. Individuals themselves will be called upon to assume a share of responsibilities and burdens as well. Therefore, policies to combat climate change inevitably involve issues of social accommodation and intergenerational burden-sharing, both in regard to different generations of those currently living and in regard to future generations".¹⁵

- 1.2.1 Wij noemden vorige week al uitgebreid dat het EHRM zelf erkent dat er een vermoeden is dat de op grond van EU-recht geboden bescherming van de mensenrechten gelijkwaardig is aan die van het EVRM (de zogeheten *Bosphorus*-doctrine).¹⁶ U hebt ook het officiële standpunt van de EU inzake klimaatverandering gehoord dat "[...] *the European Commission submits that EU law provides for the substantive guarantees of respect for fundamental rights in the field of environment, which ensure a level of protection equivalent to that of the Convention.*"¹⁷ Wanneer EU-lidstaten handelen in overeenstemming met de EU-wetgeving (zoals zij doen bij de implementatie van EU Fit for 55-pakket), worden de relevante nationale maatregelen dan ook geacht te voldoen aan de vereisten van het EVRM.¹⁸ Zonder bewijs dat (i) het

---

¹⁴ EHRM 9 april 2024, 53600/20 (*Verein KlimaSeniorinnen Schweiz and Others v. Switzerland*), par. 413. Zie breder par. 412 – 422.

¹⁵ EHRM 9 april 2024, 53600/20 (*Verein KlimaSeniorinnen Schweiz and Others v. Switzerland*), par. 419.

¹⁶ Spreekaantekeningen Shell 3 april 2024, zittingsdag 2 deel 3, par. 9.5. Zie over Bosphorus Spreekaantekeningen Shell 2 april 2024, zittingsdag 2 deel 1, par. 6.4.6 e.v.

¹⁷ Productie S-208, Europese Commissie, 19 mei 2021, Written Observations of the European Commission - Case: Duarte Agostinho and Others v. Portugal and Others, par. 67.

¹⁸ Zie Bosphorus, par. 156; EHRM, *Bosphorus Hava Yollan Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi v Ireland* (30 juni 2005), Application no. 45036/98, par. 156-165.

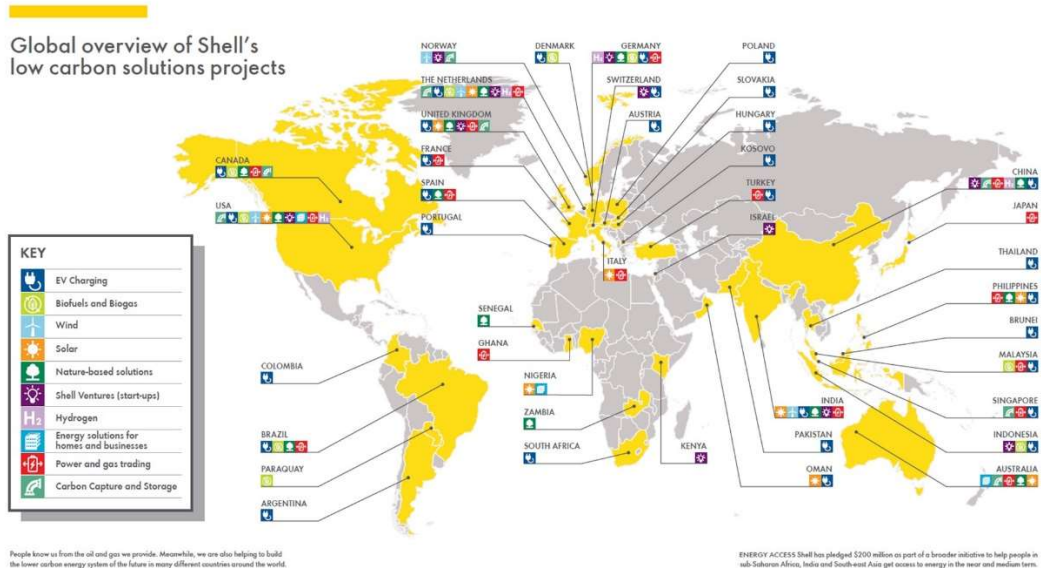
EU pakket *manifestly insufficient* is; of (ii) dat Nederland niet in overeenstemming heeft gehandeld met deze wetgeving (hetgeen beide niet zo is), is de Reductieverplichting dus strijdig met het stelsel van Nederlands en Europees recht.

2. SHELL SPEELT HAAR ROL IN DE ENERGIETRANSTIE

2.1 Shell lobbyt vóór en niet tegen de energietransitie

2.1.1 Shell heeft uiteengezet hoe zij haar rol invult in de energietransitie en zij heeft daarbij vele feiten genoemd die haar stellingen daarover ondersteunen. Die feiten en stellingen worden niet of nauwelijks concreet betwist. Milieudefensie blijft hangen in algemeenheden over "*de fossiele industrie*", met daarachter iets als "*waaronder*" of "*inclusief*" Shell.¹⁹ Daarbij schroomt Milieudefensie niet om tamelijk gechargeerde bewoordingen te gebruiken²⁰ die niet op kenbare wijze betrekking hebben op Shell. Uw hof kan daaraan voorbijgaan.²¹

2.1.2 Het energietransitie-beleid waar Shell voor pleit is gericht op versnelling van de klimaataanpak en de energietransitie; niet de vertraging ervan. Shell investeert over de wereld in de energietransitie.

¹⁹ Uit nog veel meer: Openingspleidooi zijdens Milieudefensie c.s., d.d. 2 april 2024, Deel 2, kopje boven par. 9, par. 18, 20, 33, 24, 27, 28, 29, 30, 32, 43 enz.

²⁰ Openingspleidooi zijdens Milieudefensie c.s., d.d. 2 april 2024, Deel 2, par. 43.

²¹ Openingspleidooi zijdens Milieudefensie c.s., d.d. 2 april 2024, Deel 2, voetnoot 25.

2.1.3 Shell pleit uitdrukkelijk vóór zaken waar Milieudefensie in overwegende mate zelf ook voorstander van is.²² Shell heeft hier uitgebreid bewijs van geleverd²³. Milieudefensie besteedt veel aandacht²⁴ aan wat zij een "remmende invloed"²⁵ noemt van olie- en gasbedrijven of "de fossiele industrie".²⁶ Milieudefensie gaat echter niet in op de concrete verweren van Shell en evenmin heeft zij haar aantijgingen jegens Shell voldoende onderbouwd.²⁷

2.1.4 Zo heeft Shell herhaaldelijk gewezen op haar *Climate and Energy Transition Lobbying Report*, waarin Shell uiteenzet waar haar lobbyactiviteiten over dat jaar op zien.²⁸ Shells biedt zeer grote transparantie op dit gebied. Zo noemt InfluenceMap, een leidende NGO op dit gebied, Shell als één van de twee beste voorbeelden voor "accuracy of direct climate policy engagement disclosure".²⁹

²² Memorie van Antwoord, par. 753.

²³ Zie met name Productie S-17, Shell plc, 28 oktober 2021, *Shell's Global Climate and Energy Transition Policy Positions* en Productie S-166, Shell plc, 28 maart 2023, *Climate and Energy Transition Lobbying Report 2022*.

²⁴ Pleitnota Milieudefensie van 2 april 2024, deel 2.

²⁵ Zie o.a. Openingspleidooi zijdens Milieudefensie c.s., d.d. 2 april 2024, Deel 2, par. 10.

²⁶ Openingspleidooi zijdens Milieudefensie c.s., d.d. 2 april 2024, Deel 1, par. 55, par. 81. Zie ook o.a. Deel 2, par. 6, 9, 16, 17, 18, 20, 24, 25, 27, 28, 30, 31, 39, 47, 74, 87, 89, 90.

²⁷ Zie met name Productie S-166, Shell plc, 28 maart 2023, *Climate and Energy Transition Lobbying Report 2022*, Productie S-17, Shell plc, 28 oktober 2021, *Shell's Global Climate and Energy Transition Policy Positions*, Productie RO-90, maar ook Producties MD-433 en MD-434.

²⁸ Productie S-166, Shell plc, 28 maart 2023, *Climate and Energy Transition Lobbying Report 2022*. Zie de akte overlegging producties van 19 december 2023 en de spreekantekeningen van Shell.

²⁹ Zie: <https://ca100.influencemap.org/site/data/000/037/CorporateDisclosures-BestPracticeGuidance-Oct23.pdf>.

Al deze informatie is dus goed te vinden. In het hoofdstuk "*Our lobbying*" van het rapport dat ik zojuist noemde staan vele voorbeelden van beleidsmaatregelen waar Shell voor heeft gelobbyd. Ik zou u echt willen aanraden dat te lezen. Shell lobbyde bijvoorbeeld voor: EU Fit for 55³⁰; de Inflation Reduction Act³¹; 2050 net-zero targets voor overheden³²; beprijzing van CO₂³³; een versnelde uitrol van groene waterstof³⁴; de uitrol van CCS op schaal³⁵; een verbod op auto's met een verbrandingsmotor³⁶; het steunen van SAF³⁷; groene stroom en elektrificatie³⁸; beleid voor het verminderen van methaanemissies³⁹; enzovoort. Milieudefensie heeft dit alles niet betwist.

- 2.1.5 Milieudefensie beweert dat Shell met haar lobby, ik citeer, "*een belangrijke reden*" vormt "*waarom er wereldwijd onvoldoende gebeurt om het klimaatprobleem te adresseren*". Dat ligt anders. In Shells *Global Climate and Energy Transition Policy Positions*⁴⁰ zet Shell uiteen voor welke klimaataanpak zij pleit, en waarom. Hier ziet u een overzicht van de dingen waar Shell voor pleit:

---

³⁰ Productie S-166, Shell plc, 28 maart 2023, *Climate and Energy Transition Lobbying Report 2022*, p. 10.

³¹ Productie S-166, Shell plc, 28 maart 2023, *Climate and Energy Transition Lobbying Report 2022*, p. 10.

³² Productie S-166, Shell plc, 28 maart 2023, *Climate and Energy Transition Lobbying Report 2022*, p. 10 en p. 11.

³³ Productie S-166, Shell plc, 28 maart 2023, *Climate and Energy Transition Lobbying Report 2022*, p. 12.

³⁴ Productie S-166, Shell plc, 28 maart 2023, *Climate and Energy Transition Lobbying Report 2022*, p. 13.

³⁵ Productie S-166, Shell plc, 28 maart 2023, *Climate and Energy Transition Lobbying Report 2022*, p. 14.

³⁶ Productie S-166, Shell plc, 28 maart 2023, *Climate and Energy Transition Lobbying Report 2022*, p. 15.

³⁷ Productie S-166, Shell plc, 28 maart 2023, *Climate and Energy Transition Lobbying Report 2022*, p. 16.

³⁸ Productie S-166, Shell plc, 28 maart 2023, *Climate and Energy Transition Lobbying Report 2022*, p. 17.

³⁹ Productie S-166, Shell plc, 28 maart 2023, *Climate and Energy Transition Lobbying Report 2022*, p. 18.

⁴⁰ Zie Shells *Global Climate and Energy Transition Policy Positions 2023*, te vinden op: <https://www.shell.com/sustainability/transparency-and-sustainability-reporting/advocacy-and-political-activity/global-climate-and-energy-transition-policy-positions.html>. Zie ook de eerdere versie daarvan van 28 oktober 2021 die is overgelegd als Productie S-17 en wordt behandeld in par. 2.7.2 van de Memorie van Grieven.

Shell bepleit netto-nul emissies per eind 2050

Bron: Shell plc, 2024, *Climate and energy transition advocacy updates* (zie: <https://www.shell.com/sustainability/transparency-and-sustainability-reporting/advocacy-and-political-activity/climate-and-energy-transition-advocacy-updates.html>)

- 2.1.6 Milieudefensie betwist ook de juistheid hiervan niet, terwijl Shells lobby een dragende stelling is van haar betoog.⁴¹ De stellingen van Milieudefensie over beweerd handelen dat zelfs terug zou gaan tot 1928 kunnen geen prospectief bevel voor handelingen van Shell tussen nu en 2030 rechtvaardigen.
- 2.1.7 Shell is lid van een groot aantal brancheorganisaties. Voor zover Shell binnen dergelijke organisaties invloed kan uitoefenen doet zij dat juist ter bevordering van de energietransitie. Milieudefensie suggereert daarentegen dat Shell langs deze weg een negatieve invloed uitoefent op de energietransitie.⁴² Dat is onjuist. In het "*Climate and Energy Transition Lobbying Report*" is duidelijk uiteengezet van welke brancheorganisaties (*industry associations*) Shell lid is, welke contributies zij betaalt, en op welke punten zij van mening verschilt met die groepen waar het de energietransitie betreft (zie het hoofdstuk "*Industry associations annual review*"). Dat wil nog niet zeggen dat zij de standpunten van desbetreffende brancheorganisaties in haar eentje bepaalt of dat zij het daar steeds mee eens is.
- 2.1.8 Als Shell concludeert dat sprake is van verschillen in standpunten met betrekking tot de energietransitie, dan zoekt zij actief de dialoog met de betreffende organisatie en probeert zij haar ervan te overtuigen om meer ambitie te tonen. De CEO van Shell heeft het *Climate and Energy Transition Lobbying Report* bij brieven van 12 april 2023 aan de CEO van elke desbetreffende belangengroep gestuurd. Dus ook aan de CEO van het *American Petroleum*

⁴¹ Memorie van Antwoord, par. 817.

⁴² Openingspleidooi zijdens Milieudefensie c.s., d.d. 2 april 2024, Deel 2, par. 4.

Institute (API), en ook aan de CEO van de *International Gas Union* (IGU). Als sprake is van "misalignment", zoals het geval is bij API en IGU, dan wordt dat in de brief vermeld en wordt gezocht naar een manier dat op te lossen.⁴³ En als dat niet tot aanpassingen leidt dan kan Shell besluiten haar lidmaatschap te beëindigen, zoals zij in het verleden ook meer dan eens heeft gedaan. Milieudefensie noemt een ouder voorbeeld waar Shell zich terugtrok uit de Global Climate Coalition⁴⁴, maar dit gebeurde ook recenter in 2020. Toen besloot Shell haar lidmaatschap van de *American Fuel & Petrochemical Manufacturers* (AFPM) niet te verlengen vanwege "material misalignment on climate-related policy positions".⁴⁵ Milieudefensie heeft dit alles niet betwist.

2.1.9 Binnen deze kaders heeft Shell er recht en belang bij om de verkoop van haar producten zoals LNG te bevorderen in concurrentie met andere leveranciers. MD heeft bovendien niet gesteld laat staan onderbouwd dat bijvoorbeeld Shells LNG activiteiten een snellere elektrificatie in landen als China en India in de weg zouden zitten.

2.1.10 Shell is overigens ook lid van een groot aantal belangenorganisaties van bedrijven in de wind-, zon-, en waterstofenergie. Belangrijke voorbeelden zijn de volgende: de American Clean Power Association, de Electric Power Supply Association, de Hydrogen Council, Hydrogen Europe, de Solar Energy Industries Association, en WindEurope.⁴⁶ Ook daar rapporteert zij transparant over. Milieudefensie zegt hier niets over.

2.2 **Substitutie van kolen door gas is essentieel voor het bereiken van de doelen van het Akkoord van Parijs**

2.2.1 U heeft vorige week twee sterk verschillende visies gehoord over wat er met het kolengebruik moet gebeuren. Voor het bereiken van de doelen van het Akkoord van Parijs is het essentieel om het kolengebruik snel terug te dringen. Shell vindt hierbij de IPCC en andere instituten aan haar zijde. Milieudefensie vindt daarentegen dat Shell "*zich niet kan verschuilen achter deze verschillende sectorale paden voor kolen, olie en gas*".⁴⁷ Milieudefensie presenteert een wereld waarin het gebruik van kolen veel minder snel afneemt tot 2030. Dit standpunt vindt geen steun in de klimaatwetenschap. Er zal in 2030 nog niet voldoende hernieuwbare energie zijn. De keuze is dan dus simpel: hernieuwbare

---

⁴³ Productie S-166, Shell plc, 28 maart 2023, *Climate and Energy Transition Lobbying Report 2022*, p. 31.

⁴⁴ Spreekaantekeningen Milieudefensie 2 april 2024, Zittingsdag 1, Deel 2, par. 41.

⁴⁵ Productie RO-90, *Shell Industry Associations Climate Review* van april 2019, p. 24.

⁴⁶ Productie S-166, Shell plc, 28 maart 2023, *Climate and Energy Transition Lobbying Report 2022*, p. 33.

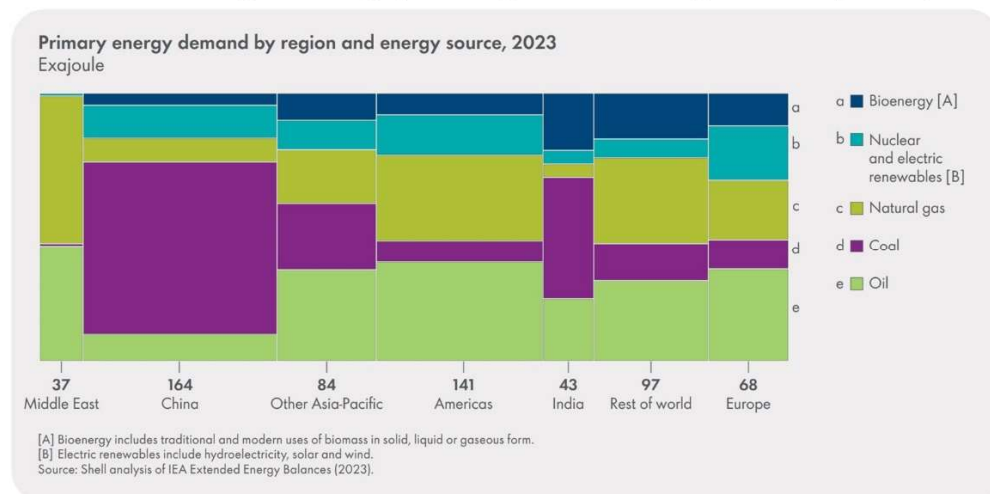
⁴⁷ Pleidooi zijdens Milieudefensie c.s., d.d. 4 april 2024, De Reductieplicht van Shell – Deel 3, Modellen en hun beperkingen, par. 5.

energie plus gas, of hernieuwbare energie plus kolen. Ik wil hier nog het volgende over zeggen.

China domineert het wereldwijde energieverbruik en het gebruik van kolen in het bijzonder

- 2.2.2 Milieudefensie stelt dat kolenverbruik in landen met lage inkomens plaatsvindt en gasverbruik in ontwikkelde economieën. De werkelijkheid is anders. China, India, de VS en de EU zijn samen goed voor 80% van de wereldwijde vraag naar kolen.⁴⁸ China en India samen zitten op 62%.⁴⁹ Dit is eenvoudig te zien in de mondiale energiemix (paars is kolen; zie m.n. China en India):⁵⁰

Primaire energievraag per regio en energiebron (2023)

Bron: Productie S-288, Shell plc, 14 maart 2024, *Energy Transition Strategy 2024*, p. 8

- 2.2.3 Het beleid van India en China richt zich op het vervangen van kolen door gas en hernieuwbare energie.⁵¹ Waarom? Omdat dit de enige manier is om de wereldwijde uitstoot snel te verminderen. In maart 2024 kondigde India bijvoorbeeld aan het aandeel van aardgas in zijn energiemix te verhogen van de

⁴⁸ <https://www.ifri.org/en/publications/briefings-de-lifri/global-coal-markets-climax-era-coal-decline-finally-about-begin#:~:text=This%20briefing%20note%20looks%20at,in%20international%20trade%20and%20prices.>

⁴⁹ <https://www.worldometers.info/coal/coal-consumption-by-country/>.

⁵⁰ Productie S-288, Shell plc, 14 maart 2024, *Energy Transition Strategy 2024*, p. 8. Zie ook MD-566, Expert Report J. Rogelj, par. 37(a): "For example, in 2022, the economies of China, India, Indonesia, Vietnam, and South Africa relied for 55%, 55%, 45%, 45%, and 69%, respectively, on coal for covering their primary energy demand."

⁵¹ Productie S-28, IEA, 2021, *India Energy Outlook 2021*, p. 15, p. 133. En zie: https://icapcarbonaction.com/system/files/ets_pdfs/icap-etsmap-factsheet-55.pdf.

huidige 6,2% naar 15% om emissies te verlagen.⁵² Zie hierover ook Hawkes⁵³ en Rogelj.⁵⁴

2.2.4 Ook de bevindingen van de meest ambitieuze scenario's van het IPCC laten dat zien.⁵⁵ De mediaan van de beschikbare IPCC C1-scenario's voor *primary energy change* toont een aanzienlijke overschakeling van kolen naar gas in China, India en Sub-Sahara Afrika tussen 2020 en 2030.⁵⁶ Dat is te zien in deze grafieken:

Regionale veranderingen in de energievraag in IPCC C1-scenario's: 2020-2030 (mediaan)

Bron: IIASA database: AR6 Scenario Explorer and Database hosted by IIASA (<https://iiasa.ac.at/models-tools-data/ar6-scenario-explorer-and-database>). Gebruikte gegevens zijn de regionale R10-gegevens voor emissies |CO₂, emissies| CO₂|energie, emissies|CO₂|AFOLU en primaire energie|olie, primaire energie|kolen en primaire energiegas

Opmerking: De grafiek toont een lineaire interpolatie van de mediane procentuele van de vraag naar primaire energie in 2030 ten opzichte van 2020

2.2.5 Deze veranderingen leiden er voor China toe dat de CO₂-uitstoot meer dan halveert (een daling van 54%). Dit komt doordat ondanks de toename van de emissies verbonden aan gas, de afname van de emissies uit kolen zo groot is dat per saldo deze grote vermindering wordt bereikt. Voor Zuid-Azië (voornamelijk India) en voor Sub-Sahara Afrika geldt eenzelfde beeld. Dus: minder kolen, meer gas, en per saldo minder uitstoot. En nogmaals: dit zijn dus de meest

⁵² Zie: <https://www.reuters.com/world/india/india-sees-495-bln-investment-natural-gas-network-kashmir-northeast-2024-03-04/>.

⁵³ Productie S-123, A. Hawkes, 15 december 2023, *Second Expert Report of Professor Adam Hawkes*, par. 4.1.

⁵⁴ Zie MD-566, Expert Report J. Rogelj, par. 37(a): "Both in developed and developing regions the highest relative reductions in fossil fuel use between 2020 and 2030 are because coal use is reduced."

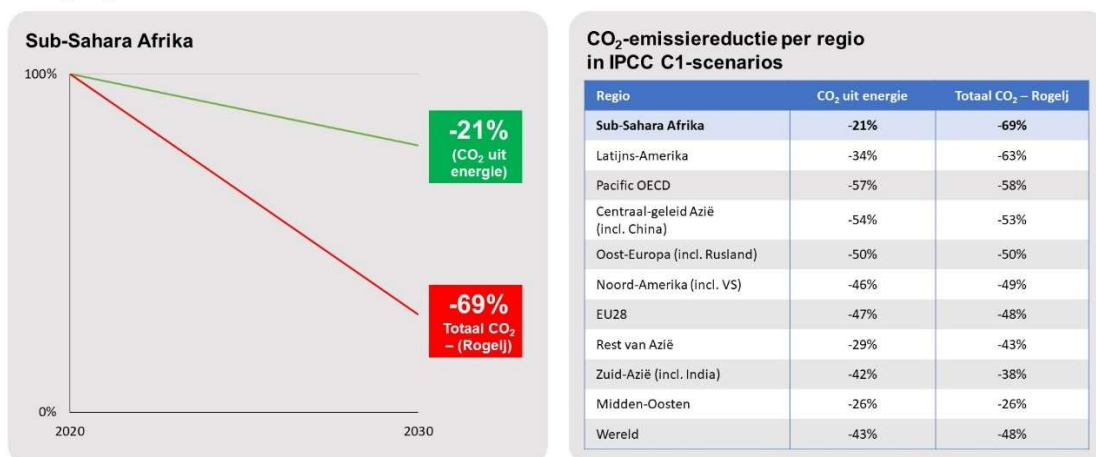
⁵⁵ IPCC AR6 WGIII, C1-scenario's die de opwarming beperken tot 1,5°C met geen of beperkte overschrijding.

⁵⁶ Van alle IPCC C1-scenario's (97) zijn er 63 met voldoende gegevens om regionale CO₂-veranderingen uit af te leiden.

ambitieuze scenario's van het IPCC waarin de opwarming beperkt wordt tot 1,5°C.

2.2.6 Milieudefensie liet u op zittingsdag 3 een grafiek zien, waarover u ook enige vragen stelde, maar die grafiek is misleidend.⁵⁷ De waarden die Rogelj in zijn tabel zet gaan over de totale verandering in CO₂-emissies tussen 2020 en 2030.⁵⁸ Dus niet alleen voor veranderingen in het energiesysteem, maar ook emissies uit *agriculture, forestry and land use* (AFOLU). Dat scheelt enorm⁵⁹, want het leidt ten onrechte tot een ogenschijnlijk grotere invloed van fossiele energiebronnen. Als daar wel rekening mee wordt gehouden dan ontstaat een volledig ander beeld dan in de grafiek van Rogelj die u eerder zag:

Regionale CO₂-reducties in IPCC C1-scenario's versus Rogelj : 2020-2030

Opmerking: De grafiek toont een lineaire interpolatie van de procentuele CO₂-reducties (mediaan) in 2030 ten opzichte van 2020

2.2.7 De IPCC C1-scenario's met een regionale uitsplitsing laten zien dat Sub-Sahara Afrika zijn CO₂-uitstoot uit energie tussen 2020 en 2030 slechts met 21% zou verminderen. Het cijfer dat professor Rogelj gaf – min 69% – is aanzienlijk hoger als gevolg van de emissiereducties van AFOLU.

⁵⁷ Pleidooi zijdens Milieudefensie c.s., d.d. 4 april 2024, De Reductieplicht van Shell – Deel 3, Modellen en hun beperkingen, p. 6.

⁵⁸ Van de 97 IPCC C1-scenario's zijn er maar liefst 67 die voldoende gegevens verschaffen om een regionale uitsplitsing in CO₂-verandering te kunnen maken tussen de verschillende fossiele brandstoffen in de periode 2020 tot 2030.

⁵⁹ Zoals Rogelj erkent: "*the CO₂ reductions in developing regions assume in many cases (i.e., in Sub-Saharan Africa, Latin America, and Asia) a very sizeable contribution from reductions in CO₂ emissions from agriculture, forestry and land use (AFOLU), mainly through the halting of deforestation, as well as through restoration [sic], reforestation or afforestation*" (Productie MD-566, Expert Report J. Rogelj, para 37(b)).

2.2.8 Ook in Europa hebben we gas nodig om van kolen af te komen. Als gezegd helpt het gebruik van LNG hierbij. Uiteindelijk kan de gasinfrastructuur (centrales en pijpleidingen) omgebouwd worden tot waterstofcentrales.⁶⁰ Dat is ook het beleidsplan in Duitsland; het bouwen van nieuwe gascentrales die nu lopen op gas, en straks op waterstof. Dat is ook om hernieuwbare energie goed te kunnen ondersteunen als de zon niet schijnt en de wind niet waait.⁶¹ En Tata heeft onlangs aangekondigd dat zij haar uitstoot wil verminderen door van kolen over te schakelen op gas, en vervolgens, over een jaar of 10-12 op groene waterstof.⁶² Dat is een traject waarbij Shell kan helpen, zowel met de eerste stap, als op termijn met de tweede. Het is zinvol noch realistisch om straks wel van Shell te verlangen dat zij die groene waterstof levert, maar dat zij het gas dat in de tussentijd benodigd is niet zou mogen leveren. Gas en LNG, geleverd door Shell en andere private leveranciers, zijn dus van groot belang voor de energiezekerheid in de EU.⁶³ Dit blijkt ook uit het feit dat gas is opgenomen in de *EU taxonomy for sustainable activities*, onderdeel van de Green Deal van de EU.⁶⁴

2.2.9 Gas speelt dus zowel in Europa als in andere regio's van de wereld een belangrijke rol in de energietransitie. Shell kan het gas leveren; klanten kunnen gas gebruiken in plaats van kolen. Maar door eenvoudigweg een wereldwijd gemiddelde op Shell toe te passen, of welk percentage dan ook, kan Shell dit deel van haar rol niet waarmaken. Shell zou in dit opzicht belemmerd worden in het spelen van een rol die de energietransitie juist bevordert en wereldwijde emissies helpt verminderen. Een ongeschreven rechtsplicht die dat verhindert, kan niet bestaan. En voor de goede orde: gas zal nog lange tijd een belangrijke rol spelen in de primaire energiemix, zelfs nog in 2050. Dat volgt uit alle scenario's. Landen die energie moeten importeren hebben zeker voor 2030 alleen de keuze tussen kolen of gas (of olie). Er bestaan nog geen hernieuwbare

---

⁶⁰ Spreekaantekeningen tijdens Shell plc, d.d. 2 april 2024, Zittingsdag 1 – Deel 2 van 2, par. 3.3.2.

⁶¹ Bijvoorbeeld Productie S-279, Bondsregering van Duitsland, 5 februari 2024, *Promoting climate-friendly and secure energy supply*.

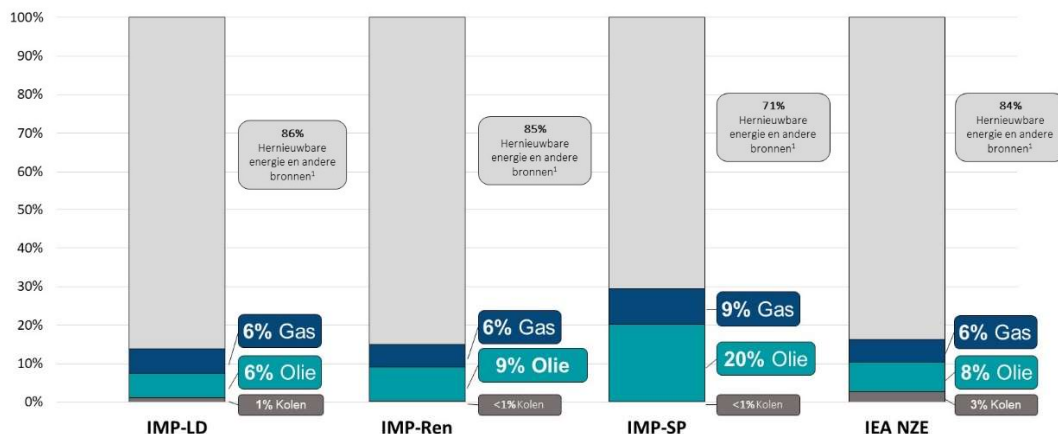
⁶² Zie bijvoorbeeld Productie S-283, Tata Steel IJmuiden B.V, 24 januari 2024, *Concept Notitie reikwijdte en detailniveau MER Heraclous-Groen Staal: "Om dit te bereiken is Tata Steel voornemens Groen Staal te gaan produceren met behulp van nieuwe installaties die de bestaande hoogovens vervangen en staal maken met behulp van elektriciteit, aardgas en op termijn waterstof, in plaats van kolen."*

⁶³ Zie bijvoorbeeld Productie S-261, J. van den Beukel & L. van Geuns, juli 2023, 'Aardgaswinning in Nederland: Impact op betaalbaarheid, leveringszekerheid en klimaat', *The Hague Centre for Strategic Studies*, hoofdstuk 2.

⁶⁴ Verordening (EU) 2020/852 van het Europees Parlement en de Raad van 18 juni 2020 betreffende de totstandbrenging van een kader ter bevordering van duurzame beleggingen en tot wijziging van Verordening (EU) 2019/2088. Zie Gedelegeerde Verordening (EU) 2022/1214 van de Commissie van 9 maart 2022 (zie onder 4.29, 4.30, 4.31). Ook blijkt dit uit de ad hoc *memoranda of understanding* die de EU sinds 2022 met andere landen heeft gesloten.

energiedragers die op grote schaal kunnen worden geïmporteerd (zoals waterstof). De keuze is dus nog steeds: gas en *renewables*, of kolen en *renewables*.

In 2050 blijven olie en gas een rol spelen in 1,5°C scenario's

Door afronding kan de optelsom van de percentages afwijken van 100

¹ Hernieuwbare energiebronnen omvatten nucleair en traditionele biomassa

Bron: IPCC IMP-gegevens komen uit: IIASA database: AR6 Scenario Explorer and Database hosted by IIASA (<https://iiasa.ac.at/models-tools-data/ar6-scenario-explorer-and-database>) IEA NZE-gegevens komen uit: Productie S-125, IEA, 24 oktober 2023, *World Energy Outlook 2023*, Table A.1c: World Energy Supply, p. 276

3. HET REDUCTIEBEVEL IS NIET EFFECTIEF EN BEZWAARLIJK VOOR SHELL

3.1 De instandhouding van het Reductiebevel zou voor Shell zeer bezwaarlijk zijn

3.1.1 Milieudefensie stelt dat zelfs als Shell "45% kleiner zou zijn", het alsnog een groot bedrijf zou zijn en winst zou kunnen maken.⁶⁵ Zij presenteert, kennelijk ter ondersteuning van die stelling, een lijst aan andere ondernemingen die "kleiner" zouden zijn dan Shell. Milieudefensie bedoelt daar kennelijk mee dat die ondernemingen een lagere omzet hebben.⁶⁶ Shell betwist dat omzet in dit verband een relevante of logische maatstaf is.

3.1.2 Milieudefensie vindt dus dat Shell kleiner moet worden. Dit geeft Shells concurrenten een voordeel. Het is onduidelijk hoe zo'n voordeel niet in strijd zou komen met de regels omtrent staatssteun. Bovendien, en dat zeiden wij eerder al, bemoeilijkt dit evident het concurrentievermogen van Shell ten

⁶⁵ Pleidooi tijdens Milieudefensie c.s., d.d. 4 april 2024, De Reductieplicht van Shell – Deel 1, par. 28.

⁶⁶ Overigens staat Shell ergens rond nummer 50 van de wereldwijde bedrijven qua marktwaarde. Bedrijven als Apple en Microsoft hebben bijvoorbeeld een marktwaarde die (meer dan) tien keer zo hoog ligt. Zie: <https://companiesmarketcap.com/>, onder 'Largest Companies by Market Cap'.

opzichte van haar concurrenten in de EU. Dit is in strijd met Europees recht, zoals ik al heb toegelicht.⁶⁷

- 3.1.3 De vrije markt van de EU kiest voor een andere aanpak. Er is sprake van een door de interne markt van de EU tot stand gebracht *level playing field*, zoals Shell eerder heeft betoogd.⁶⁸ Het 'Fit for 55'-wetgevingspakket creëert voor, en tussen marktpartijen (zoals Shell, haar concurrenten en afnemers) een juridisch gelijk speelveld. Ze zijn allemaal aan dezelfde voorwaarden gebonden. Het gevorderde Reductiebevel verkleint en befrist de omvang van Shell en plaatst haar Shell effectief buiten de mededinging.⁶⁹
- 3.1.4 De denkfout van Milieudefensie is erin gelegen dat als Shell maar kleiner wordt, het klimaat beter af is. Maar dat is niet zo. Het klimaat schiet er niets mee op als Shell kleiner wordt en haar concurrenten groter.
- 3.1.5 Neem het voorbeeld van Shell's *aviation* business. Shell zou in een hypothetisch geval een significant deel van zijn luchtvaarttak kunnen afstoten. De luchtvaart is een *harder to abate* sector, goed voor ongeveer 5% van door Shell gerapporteerde Scope 3 emissies. Shell zou die tak morgen kunnen verkopen, waardoor de emissies niet langer in haar Scope 3 rapportage vallen. Maar Shell wil dat niet doen, omdat zij denkt dat dat zowel voor de luchtvaart als voor de voortgang in de energietransitie niet goed zou zijn:
- (a) *Ten eerste* zou dit geen impact hebben op wereldwijde emissies omdat de vraag gelijk blijft, en de emissies dus simpelweg voortaan door een andere leverancier worden geapporteerd.
  - (b) *Ten tweede* zou Shell dan een belangrijke klantenportefeuille verliezen. Dat is bezwaarlijk voor Shell. Maar dan zou zij ook niet meer met haar klanten kunnen werken om de vraag naar de producten te stimuleren om de luchtvaart juist te verduurzamen. Bijvoorbeeld: Shell is bezig om haar SAF *supply chain* uit te bouwen om SAF bij te mengen en wereldwijd te distribueren. In 2023 tekenden Shell en Rotterdam The

---

⁶⁷ Spreekaantekeningen zijdens Shell plc, d.d. 3 april 2024, Zittingsdag 2 – Deel 3 van 4, o.a. par. 9.4 en par. 9.6.3, met verwijzing naar Artikel 3 lid 3 VEU en Protocol (nr. 27) betreffende de interne markt en de mededinging. Zie tevens Memorie van Grieven, par. 6.4.1 en 6.4.2 en de aldaar genoemde artikelen en jurisprudentie.

⁶⁸ Spreekaantekeningen zijdens Shell plc, d.d. 3 april 2024, Zittingsdag 2 – Deel 3 van 4, o.a. par. 9.4 en par. 9.6.3, met verwijzing naar Artikel 3 lid 3 VEU en Protocol (nr. 27) betreffende de interne markt en de mededinging. Zie tevens Memorie van Grieven, par. 6.4.1 en 6.4.2 en de aldaar genoemde artikelen en jurisprudentie.

⁶⁹ Dat is dus heel wat anders dan een beroep op "wat gebruikelijk is" en zich daarachter "verschuilen", zoals Milieudefensie stelt; zie Spreekaantekeningen 4 april 2024, Deel 1, par. 132. Spreekaantekeningen Milieudefensie 2 april 2024, Deel 2, par. 8.

Hague airport een langetermijnovereenkomst om SAF bij te mengen voor alle vliegtuigen die tanken bij dat vliegveld vanaf dit jaar.⁷⁰ Shell heeft ook gelobbyd voor SAF bijmeng-mandaten, zoals de ReFuelEU Aviation SAF *blending mandate*.⁷¹

- 3.1.6 Zoals wij vorige week hebben toegelicht: als Shell meer gas verkoopt (Shell 'wordt groter') en klanten dat gebruiken om kolen te vervangen, dan gaan de wereldwijde emissies omlaag; ook al gaat de door Shell gerapporteerde Scope 3 omhoog.⁷² Milieudefensie heeft verzuimd om aan te tonen waarom het een goede zaak zou zijn voor het klimaat als Shell niet langer zou mogen bijdragen aan het vervangen van kolen door gas. Zij heeft niet kunnen uitleggen hoe dit soort fundamentele gebreken in het Scope 3-element van haar vordering kunnen worden weggedacht.

3.2 Het Reductiebevel heeft geen directe impact op de wereldwijde emissies

- 3.2.1 Eisers hebben kritiek geuit op het NERA-rapport.⁷³ Op veel van deze punten is al uitdrukkelijk gereageerd in het tweede rapport van NERA⁷⁴ en in de pleidooien van Shell.⁷⁵ In aanvulling daarop nog het volgende.
- 3.2.2 *Ten eerste* beweren de eisers dat Druce "geen van die andere aspecten [behandelt] die deel uit maken van de beslisboom van Shell's directie om tot een directiebesluit te komen" en dat "de directie van Shell [...] onder meer over haar maatschappelijke license to operate [zal] moeten nadenken".⁷⁶ Het is niet duidelijk wat Milieudefensie daarmee wil zeggen. Milieudefensie onderbouwt met name niet hoe Shell de door haar gerapporteerde emissies op een rationele wijze zou kunnen verminderen, en wel zodanig dat dit niet resulteert in het door andere entiteiten overnemen of voortzetten van de productiefactoren van Shell. NERA heeft dit uitgebreid toegelicht in haar eerste en tweede rapport.⁷⁷ Die

---

⁷⁰ Productie S-164, Shell Nederland, 17 november 2023, *Rotterdam The Hague Airport versnelt bijmengen duurzame vliegtuigbrandstof*.

⁷¹ Productie S-166, Shell plc, 28 maart 2023, *Climate and Energy Transition Lobbying Report 2022*, p. 16.

⁷² Zie o.a. Spreekaantekeningen Shell 3 april 2024, Zittingsdag 2, Deel 3, par 8.3 en de aldaar genoemde voorbeelden.

⁷³ Productie S-122, R. Druce, 15 december 2023, *Expert Report of Richard Druce from NERA Economic Consulting*.

⁷⁴ Zie Productie S-287, R. Druce, 17 maart 2024, *Second Expert Report of R. Druce of NERA Economic Consulting*.

⁷⁵ Spreekaantekeningen zijdens Shell plc, d.d. 3 april 2024, Zittingsdag 2 – Deel 4 van 4.

⁷⁶ Pleidooi zijdens Milieudefensie c.s., d.d. 4 april 2024, Effectiviteit van de reductieverplichting (Deel 5), par. 11 en 13.

⁷⁷ Productie S-123, A. Hawkes, 15 december 2023, *Second Expert Report of Professor Adam Hawkes*, par. 48.

analyse wordt niet beïnvloed door andere factoren waarmee Shell rekening zou kunnen of moeten houden bij het nemen van besluiten.

3.2.3 *Ten tweede* typeert Milieudefensie "*het belangrijkste aspect van het Druce-rapport*" als zijn betwisting van de stelling van het Production Gap Report dat "*0.2 to 0.6 fewer barrels of oil will be consumed for every barrel not produced*". Zoals Druce heeft uitgelegd, zijn deze cijfers uit het Production Gap Report in de eerste plaats irrelevant omdat ze betrekking hebben op een territoriale beperking van de olie- en gasproductie. Dit verschilt fundamenteel van het Reductiebevel omdat het product – en dus het aanbod – dan nooit op de markt komt. Het Reductiebevel daarentegen verhindert niet dat dezelfde bronnen door andere partijen worden ontwikkeld.⁷⁸ Het kan dat ook niet verhinderen, omdat de relevante staten geen partij zijn bij deze procedure. Milieudefensie negeert dit fundamentele verschil en richt zich in plaats daarvan op de elasticiteit van vraag en aanbod. Maar zoals Druce uitlegt, zijn deze elasticiteiten hoe dan ook van beperkt belang. Dit is vanwege de substitutie door andere leverancier, gekoppeld aan Shells geringe relatieve omvang.⁷⁹

3.2.4 *Ten derde* staan veel van de door eisers aangevoerde redenen voor de vermindering van het verbruik van olie en gas geheel los van het Reductiebevel. Dan gaat het bijvoorbeeld over de vraag of overheden andere keuzes zouden kunnen gaan maken⁸⁰, of dat andere bedrijven hun gedrag zouden kunnen aanpassen⁸¹; dat bedrijven meer zouden gaan investeren in koolstofarme energie⁸²; dat OPEC-landen mogelijk hun gedrag zouden aanpassen⁸³; of dat mensen en bedrijven zuiniger met energie zullen omgaan.⁸⁴ Milieudefensie kan de effectiviteit van het Reductiebevel in deze zaak niet onderbouwen aan de

---

⁷⁸ Productie S-123, A. Hawkes, 15 december 2023, *Second Expert Report of Professor Adam Hawkes*, par. 76-81; Productie S-287, R. Druce, 17 maart 2024, *Second Expert Report of R. Druce of NERA Economic Consulting*, par. 16.

⁷⁹ Productie S-287, R. Druce, 17 maart 2024, *Second Expert Report of R. Druce of NERA Economic Consulting*, par. 16(b).

⁸⁰ Pleidooi zijdens Milieudefensie c.s., d.d. 4 april 2024, Effectiviteit van de reductieverplichting (Deel 5), par. 46-47, par. 71.

⁸¹ Pleidooi zijdens Milieudefensie c.s., d.d. 4 april 2024, Effectiviteit van de reductieverplichting (Deel 5), par. 38-41.

⁸² Pleidooi zijdens Milieudefensie c.s., d.d. 4 april 2024, Effectiviteit van de reductieverplichting (Deel 5), par. 40-41; 48-52; vgl: S-287, par. 21.

⁸³ Pleidooi zijdens Milieudefensie c.s., d.d. 4 april 2024, Effectiviteit van de reductieverplichting (Deel 5), par. 62-68; vgl: S-287, par. 29.

⁸⁴ Pleidooi zijdens Milieudefensie c.s., d.d. 4 april 2024, Effectiviteit van de reductieverplichting (Deel 5), par. 62-68; vgl: S-287, par. 72-77.

hand van louter hypothetische en niet-onderbouwde acties of keuzes van derden die losstaan van de Reductiebevel.

3.2.5 Milieudefensie verwijst in het kader van effectiviteit ook naar het F-35 arrest.⁸⁵ In die zaak oordeelde het hof dat de Staat onrechtmatig handelde. Kort gezegd was dat omdat in strijd werd gehandeld met bepaalde op de Staat rustende verplichtingen van internationaal recht. Als reactie op een substitutieverweer oordeelde het hof in die zaak dat de andere landen die de plek van Nederland zouden innemen dezelfde verplichtingen zouden hebben als Nederland, waardoor niet gegeven was dat sprake zou (kunnen) zijn van substitutie.⁸⁶ Het F-35 arrest is dus eenzelfde soort zaak als Urgenda, door de directe toepassing van verdragsverplichtingen op de Staat. Deze zaak is echter wezenlijk anders dan Urgenda.⁸⁷ Bovendien was in de F-35 zaak dus sprake van *onrechtmatig handelen* dat werd verboden. In deze zaak staat vast dat de verkoop van olie en gas niet onrechtmatig is. Dat geldt ook voor de bedrijven die Shell zouden vervangen én voor de eindgebruikers die de producten blijven gebruiken.⁸⁸

3.3 Van het Reductiebevel gaan geen "*indirecte (systeem)effecten*" uit

3.3.1 Volgens Milieudefensie c.s. is het effect van het bevel zowel *direct* als *indirect*.⁸⁹ Het *directe* effect zou zijn dat het verlagen van Shells gerapporteerde emissies zou leiden tot lagere wereldwijde emissies. Dat is niet juist en dat heeft Shell toegelicht op zittingsdag twee.⁹⁰ Over de *indirecte* effecten het volgende.

3.3.2 Milieudefensie benoemt deze indirecte effecten alleen in zeer algemene zin. Zo zou het Reductiebevel leiden tot het aanjagen van de energietransitie, of het bewerkstelligen van "*een mondiale CO₂-emissiereductie die nog groter zal zijn dan de (reeds forse) emissiereductie van de Shell Groep*".⁹¹ Of er zou bijvoorbeeld sprake zijn van een "*vliegwieleffect*".⁹² Waar dat precies uit volgt of welke causale keten die gevolgen zou bewerkstelligen, blijft ongewis. Shell

---

⁸⁵ Gerechtshof Den Haag 12 februari 2024, ECLI:NL:GHDHA:2024:191.

⁸⁶ Gerechtshof Den Haag 12 februari 2024, ECLI:NL:GHDHA:2024:191, r.o. 5.45.

⁸⁷ Zie ook Spreekaantekeningen Shell, Dag 1 Deel 2, Hoofdstuk 2.

⁸⁸ Vonnis, r.o. 4.5.8.

⁸⁹ Memorie van Antwoord, hoofdstuk 8.

⁹⁰ Spreekaantekeningen zijdens Shell plc, d.d. 3 april 2024, Zittingsdag 2 – Deel 4 van 4.

⁹¹ Memorie van Antwoord, par. 954.

⁹² O.a. Pleidooi zijdens Milieudefensie c.s., d.d. april 2024, De Reductieplicht van Shell – Deel 2, par. 30, 32, 33, 34, 43, 94. Zie ook Pleidooi zijdens Milieudefensie c.s., d.d. 4 april 2024, Effectiviteit van de reductieverplichting (Deel 5), par. 6.

betwist dat dergelijke effecten zouden optreden. Het is wensdenken. Milieudefensie draagt hiervoor de bewijslast.

3.3.3 Deze veronderstelde indirecte effecten zijn daarnaast niet voldoende voor het door artikel 3:303 BW vereiste belang bij haar vordering. Dat is om drie redenen.

- (a) *Ten eerste* omdat het Reductiebevel ziet op de emissies zoals gerapporteerd door *Shell* (en dus niet door andere ondernemingen). De reikwijdte van het aan *Shell* gegeven bevel is alleen daaraan gekoppeld. Meer of anders kan Milieudefensie c.s. in deze procedure niet afdwingen. Zij heeft daar dus ook geen belang bij. Een andere uitleg zou zich niet verhouden met het in art. 3:296 BW neergelegde relativiteitsvereiste ("*hij die jegens een ander*").⁹³ Een beroep op hypothetische precedentwerking is onvoldoende om belang te creëren.⁹⁴
- (b) *Ten tweede* omdat enige invloed "*op de energietransitie als zodanig*"⁹⁵ geen enkel verband heeft met de door Milieudefensie bepleite emissiereductienorm. Shells bijdrage aan de energietransitie is, zoals eerder bepleit, groot. Maar die bijdrage is niet gelijk te stellen aan de door *Shell* in een bepaald jaar gerapporteerde emissies, en dus van de vordering die hier voorligt.
- (c) *Ten derde* zijn de door Milieudefensie gestelde indirecte effecten zoals gezegd louter abstract en zeer speculatief. Milieudefensie c.s. verwijst veelvuldig een rapport van Rotmans en Loorbach voor deze indirecte effecten. Dat rapport mist een cijfermatige onderbouwing of concretisering en heeft een in overwegende mate opiniërend karakter. De auteurs van het rapport hebben nagelaten de daadwerkelijke strategie, de daadwerkelijke emissiereducties van *Shell*, en de daadwerkelijke projecten van *Shell* van de laatste jaren in hun beschouwingen te betrekken. Daarom mist het rapport alle zeggingskracht voor deze procedure. De conclusies ervan worden door *Shell* betwist.

3.3.4 Uit deze speculatieve indirecte effecten kan geen concreet juridisch belang worden geconstrueerd. Zij zijn onvoldoende om de Reductieverplichting te

---

⁹³ Zie o.a. Asser/Sieburgh 2019, 6-IV/132. Zie voorts J.J. van der Helm, *Het rechterlijk bevel en verbod als remedie*, Deventer: Wolters Kluwer 2023, p. 130 e.v.

⁹⁴ Vgl., voor het geval van voeging (art. 217 Rv), o.a.: HR 12 juni 2015, ECLI:NL:HR:2015:1602, *NJ* 2015/295, r.o. 3.2 en 3.3: "3.2 [...] In de mogelijke precedentwerking van die uitspraak is dus niet reeds een voldoende belang gelegen, ook niet indien sprake is van sterk op elkaar gelijkende vorderingen of feitencomplexen tussen deels dezelfde partijen. 3.3 Het door *Alstom* c.s. gestelde belang heeft uitsluitend betrekking op de precedentwerking van het arrest in deze zaak."

⁹⁵ Memorie van Antwoord, par. 939.

rechtvaardigen, zeker in het licht van de mogelijke contraproductieve gevolgen⁹⁶, en in het licht van de bezwaarlijkheid voor Shell.

4. ER IS GEEN RELEVANT PERCENTAGE DAT HET REDUCTIEBEVEL ONDERSTEUNT

4.1 45% is onvoldoende onderbouwd

Milieudefensie heeft niet aannemelijk gemaakt dat er sprake is van één reductiepercentage dat de grondslag vormt voor de gestelde reductieverplichting

4.1.1 Shell heeft toegelicht dat (i) er geen logische basis is voor een reductie van 45%, mede omdat het wereldwijd percentage is, dat geen onderscheid maakt tussen landen, sectoren en energiebronnen;⁹⁷ en dat (ii) IAMs geen enkele individuele procentuele emissiereductie opleveren die zou kunnen worden verheven tot een rechtsplicht voor een individueel bedrijf om gerapporteerde emissies te reduceren.⁹⁸

4.1.2 Milieudefensie draagt de bewijslast voor de stelling dat uit de door haar aangedragen IAMs een percentage van netto 45% (of enig ander percentage) volgt dat specifiek op Shell van toepassing is. Zij heeft daar niet aan voldaan. Zij heeft geen gezaghebbende bronnen naar voren gebracht die de toepassing van één enkele reductie van 45% rechtvaardigen voor olie en gas. Laat staan de toepassing van een dergelijk percentage op Shell. In het licht van de zeer uitvoerige en onderbouwde betwisting door Shell⁹⁹ had dat wel op haar weg gelegen.

4.1.3 In plaats daarvan bekritiseert Milieudefensie de IAMs waarnaar in het meest recente rapport van het IPCC wordt verwezen. Zij vindt dat die beperkingen hebben ten aanzien van onder meer geografische spreiding,¹⁰⁰ de inzet van

---

⁹⁶ Pleitnotities Shell van Zittingsdag 2, Deel 4 (hoofdstuk 10).

⁹⁷ Spreekaantekeningen zijdens Shell plc, d.d. 3 april 2024, Zittingsdag 2 – Deel 2 van 4, par. 7.1.3-7.1.4.

⁹⁸ Spreekaantekeningen zijdens Shell plc, d.d. 3 april 2024, Zittingsdag 2 – Deel 2 van 4, par. 7.2.

⁹⁹ Memorie van Grieven, par. 1.4, 5.2, 5.3, 5.4 en par. 10.2. Zie o.a. Producties Productie S-286, A. Hawkes, 17 maart 2024, *Fourth Expert Report of Professor Adam Hawkes*, Productie S-240, A. Hawkes, 3 maart 2024, *Third Expert Report of Professor Adam Hawkes*, Productie S-123, A. Hawkes, 15 december 2023, *Second Expert Report of Professor Adam Hawkes*, Productie S-22, A. Hawkes, 17 maart 2022, *Expert Report of Professor Adam Hawkes*. Zie ook Productie S-24, IEA, 2021, *World Energy Outlook 2021* en Productie S-156, IEA, 13 november 2023, *Reaching net zero emissions demands faster innovation, but we've already come a long way*.

¹⁰⁰ Pleidooi zijdens Milieudefensie c.s., d.d. 4 april 2024, De Reductieplicht van Shell – Deel 3, Modellen en hun beperkingen, par. 15-22.

CDR,¹⁰¹ discontovoeten¹⁰² en intergenerationele rechtvaardigheid.¹⁰³ Milieudefensie is het dus oneens met de wetenschappers van het IPCC op deze punten en vindt dat de scenario's anders zouden moeten zijn. Ik roep daarbij overigens in herinnering dat IPCC-scenario's tegelijk de basis vormen voor de vordering van Milieudefensie. Milieudefensie vraagt uw hof dus om niet uit te gaan van de wetenschap van het IPCC, maar van de subjectieve herziene reductiepaden van Milieudefensie zelf. Dat is duidelijk dus niet de "*best available science*".

- 4.1.4 Daarnaast geldt dat bij IAMs verschillende aannames tot verschillende resultaten kunnen leiden. IAMs zijn modellen, op basis van aannames en variabelen, die niet de toekomst kunnen voorspellen. Dit betekent ook dat geen enkele IAM een rechtsplicht tot reductie met een vast percentage voor een individuele onderneming kan opleveren.¹⁰⁴ Ik zal nu kort ingaan op een aantal belangrijke onjuistheden in het betoog van Milieudefensie op deze punten.

IPCC-scenario's die overeenkomen met 1,5°C laten reducties in olie en gas zien die allemaal aanzienlijk lager zijn dan 45%

- 4.1.5 **IPCC-scenario's waarin de opwarming beperkt wordt tot 1,5°C:** In de volledige subset van C1 IPCC-scenario's waarin de opwarming beperkt wordt tot 1,5°C, is de mediane reductie per 2030 van het gebruik van fossiele energiebronnen in het energiesysteem **10%** voor olie, **10%** voor gas, en **75%** voor kolen.¹⁰⁵ Dit zijn de cijfers die zijn gepubliceerd door het IPCC en u kunt ze letterlijk zo terugvinden in tabel 3.6 van de *Technical Summary* van het IPCC AR6.¹⁰⁶

---

¹⁰¹ Pleidooi zijdens Milieudefensie c.s., d.d. 4 april 2024, De Reductieplicht van Shell – Deel 3, Modellen en hun beperkingen, par. 62-66.

¹⁰² Pleidooi zijdens Milieudefensie c.s., d.d. 4 april 2024, De Reductieplicht van Shell – Deel 3, Modellen en hun beperkingen, par. 91-92.

¹⁰³ Pleidooi zijdens Milieudefensie c.s., d.d. 4 april 2024, De Reductieplicht van Shell – Deel 3, Modellen en hun beperkingen, par. 85-86; Pleidooi zijdens Milieudefensie c.s., d.d. 4 april 2024, De Reductieplicht van Shell – Deel 4, De sectorale reductiepaden, de energietransitie en de bevindingen van het IEA, par. 69-70.

¹⁰⁴ Spreekaantekeningen zijdens Shell plc, d.d. 3 april 2024, Zittingsdag 2 – Deel 2 van 4, par. 7.2.5

¹⁰⁵ Productie S-140, IPCC, april 2022, *Climate Change 2022, Mitigation of Climate Change, Working Group III contribution to the Sixth Assessment Report of the IPCC* (volledig rapport), Technical Summary, Tabel 3.6 p. 71.

¹⁰⁶ Productie S-140, IPCC, april 2022, *Climate Change 2022, Mitigation of Climate Change, Working Group III contribution to the Sixth Assessment Report of the IPCC* (volledig rapport), Technical Summary, Tabel 3.6 p. 71.

Tabel 3.6 van de *Technical Summary* van het IPCC AR6

Global indicators	1.5°C (>50%)
	Immediate action, with no or limited overshoot
Change in primary energy from coal in 2030 (% rel to 2019)	-75 (-80,-65)
in 2050 (% rel to 2019)	-95 (-100,-80)
Change in primary energy from oil in 2030 (% rel to 2019)	-10 (-25,0)
in 2050 (% rel to 2019)	-60 (-75,-40)
Change in primary energy from gas in 2030 (% rel to 2019)	-10 (-30,0)
in 2050 (% rel to 2019)	-45 (-60,-20)

Bron: Productie S-140, IPCC, april 2022, Climate Change 2022, *Mitigation of Climate Change, Working Group III contribution to the Sixth Assessment Report of the IPCC* (volledig rapport), Technical Summary, Tabel 3.6, p. 71.

4.1.6 De getallen zijn de mediaan en de *interquartile ranges* (tussen haakjes). Milieudefensie kan niet volhouden dat er een kenbare rechtsplicht op Shell rust om emissies te reduceren in een tempo dat volledig afwijkt van de reductiecijfers voor olie en gas van het IPCC. Dat is niet een wetenschappelijke benadering. Ook de Europese Klimaatwet gaat uit van het IPCC (waaronder dus deze scenario's) als primaire bron voor klimaatwetenschap.¹⁰⁷ En CSDDD vereist ook dat deze IPCC-scenario's de wetenschappelijke basis vormen voor de transitieplannen van bedrijven.¹⁰⁸ Het gaat dan niet op voor Milieudefensie om in deze zaak niet het IPCC te volgen, maar selectief zelfgemaakte en eenzijdige scenario's voor te leggen aan uw hof.

4.1.7 **De analyse van professor Hawkes van IPCC-scenario's:** Milieudefensie en haar deskundigen beschuldigen prof. Hawkes van een "*doelredenering*".¹⁰⁹ Voor alle duidelijkheid: de bandbreedtes voor emissiereductie die professor Hawkes noemt, zijn gebaseerd op de transparante en nauwkeurige toepassing van filters op IPCC-scenario's. De bandbreedtes voor 2030 emissiereducties die worden

¹⁰⁷ Zie art. 3 lid 3 Europese Klimaatwet: "*De adviesraad laat zich bij zijn werkzaamheden leiden door het beste beschikbare en meest recente wetenschappelijke bewijs, met inbegrip van de meest recente verslagen van de IPCC, het IPBES en andere internationale organen. (...)*". Te raadplegen via: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32021R1119>.

¹⁰⁸ CSDDD draft van 15 maart 2024, recital 50: "*(...) The plans should develop implementing actions to achieve the company's climate targets and be based on conclusive scientific evidence, meaning evidence with independent scientific validation that is consistent with the limiting of global warming to 1.5°C as defined by the Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) and taking into account the recommendations of the European Scientific Advisory Board on Climate Change. (...)*".

¹⁰⁹ Pleidooi zijdens Milieudefensie c.s., d.d. 4 april 2024, De Reductieplicht van Shell – Deel 4, De sectorale reductiepaden, de energietransitie en de bevindingen van het IEA, par. 44.

genoemd in het Vierde Rapport van professor Hawkes (1% – 9% voor olie en 2 – 26% voor gas)¹¹⁰ komen voort uit de toepassing van de hoogste en laagste mediaanwaarden in de drie sets filters die zijn toegepast op IPCC-scenariosets. Die zijn te vinden in het Tweede Hawkes Rapport, p. 18.¹¹¹ En de volledige finale cijfers van Hawkes staan in het Vierde Hawkes Rapport, p. 4.¹¹²

- (a) **Het eigen filter van prof. Hawkes:** Hij is als eerste begonnen met de volledige reeks van zowel C1, als C1a IPCC-scenario's. Vervolgens heeft hij de scenario's uitgesloten die in een hogere mate gebruik maken van CDR en CCS.¹¹³ De eigen deskundige van Milieudefensie erkent dat filteren op deze manier een "*reasonable and well-established approach*" is.¹¹⁴ Professor Hawkes heeft de volledige IPCC C1-scenarioset gebruikt als een van de nulmetingen voor zijn eigen filtering.¹¹⁵ Milieudefensie heeft dus ongelijk waar zij stelt dat professor Hawkes "*in het merendeel van zijn berekeningen alleen de C1a-scenario's tot uitgangspunt*" neemt.¹¹⁶ In feite gebruiken alle *eigen* scenariofilters van professor Hawkes' zowel C1 als C1a scenarioreeksen.¹¹⁷
- (b) **Filters beschreven in *peer-reviewed* tijdschriften:** Als tweede stap heeft Hawkes twee deelverzamelingen Parijs-consistente IPCC-scenario's uit de scenario's die zijn beschreven in *peer-reviewed*

¹¹⁰ Productie S-286, A. Hawkes, 17 maart 2024, *Fourth Expert Report of Professor Adam Hawkes*, tabel 1, par. 3.4. Zie ook Productie S-123, A. Hawkes, 15 december 2023, *Second Expert Report of Professor Adam Hawkes*, tabel 1, par. 4.3.

¹¹¹ Productie S-123, A. Hawkes, 15 december 2023, *Second Expert Report of Professor Adam Hawkes*, par. 4.3.

¹¹² Productie S-286, A. Hawkes, 17 maart 2024, *Fourth Expert Report of Professor Adam Hawkes*, par. 3.4.

¹¹³ Productie S-123, A. Hawkes, 15 december 2023, *Second Expert Report of Professor Adam Hawkes*, Bijlage 1; Productie S-286, A. Hawkes, 17 maart 2024, *Fourth Expert Report of Professor Adam Hawkes*, Bijlage A.

¹¹⁴ Productie S-286, A. Hawkes, 17 maart 2024, *Fourth Expert Report of Professor Adam Hawkes*, par. 3.12; Productie MD-566, Expert Report J. Rogelj, par. 54(b).

¹¹⁵ Professor Rogelj stelt dat deze benadering "*would be the most recommendable and least biased choice as a starting point for further filtering*", zie Productie MD-566, Expert Report J. Rogelj, par. 54(a).

¹¹⁶ Pleidooi zijdens Milieudefensie c.s., d.d. 4 april 2024, De Reductieplicht van Shell – Deel 4, De sectorale reductiepaden, de energietransitie en de bevindingen van het IEA, par. 43.

¹¹⁷ Zie Productie S-286, A. Hawkes, 17 maart 2024, *Fourth Expert Report of Professor Adam Hawkes*, par. 3.4 Tabel 1 (p. 4); Productie S-123, A. Hawkes, 15 december 2023, *Second Expert Report of Professor Adam Hawkes*, Bijlage A, par. 7 (p. 35). De enige scenarioreeks die niet de volledige C1-scenarioset omvat, is diegene die gebaseerd is op de scenarioset die onafhankelijk is geselecteerd en beschreven in Schleussner *et al.*, een rapport dat mede is geschreven door professor Rogelj, zoals hierboven beschreven. Zelfs als alleen de C1-scenarioreeksen zouden worden gebruikt, dan zou dat overigens geen invloed hebben op de bandbreedte van de olie- en gasreductiepercentages die professor Hawkes noemt (omdat alle C1-waarden binnen de genoemde bandbreedte vallen).

tijdschriftartikelen¹¹⁸ toegepast.¹¹⁹ Het laagste punt van de *ranges* voor olie en gas komt voort uit de toepassing van filters die worden beschreven in het artikel dat mede is geschreven door professor Rogelj.¹²⁰

- 4.1.8 **De analyse van professor Hawkes is juist en wordt verkeerd weergegeven door Milieudefensie:** Milieudefensie beweert ten onrechte dat de analyse van professor Hawkes "grote rekenfouten" bevat.¹²¹ Dat is niet juist. Professor Rogelj aanvaardt zelf in zijn tweede rapport dat de door professor Hawkes genoemde cijfers het resultaat zijn van de nauwkeurige toepassing van de filters die professor Hawkes in zijn vierde rapport heeft beschreven.¹²² Niettemin blijft Milieudefensie ten onrechte beweren dat de door Rogelj aangebrachte wijzigingen in de methodologie in het tweede rapport van professor Hawkes "correct" zijn en stellen zij dat professor Hawkes "*zijn methodologie [heeft] aangepast*" voor zijn vierde rapport.¹²³ Daarbij wijs ik er op dat Rogelj zelf onder "Berekeningsuitkomsten" het volgende opneemt in Productie MD-580, p. 6:

---

¹¹⁸ Schleussner et al. en Achakulwisut et al. (2023).

¹¹⁹ Een van deze tijdschriftartikelen (Schleussner et al.) is mede geschreven door professor Rogelj, de deskundige van Milieudefensie. Zie Productie S-123, A. Hawkes, 15 december 2023, *Second Expert Report of Professor Adam Hawkes*, voetnoot 50.

¹²⁰ Zie Productie S-286, A. Hawkes, 17 maart 2024, *Fourth Expert Report of Professor Adam Hawkes*, par. 3.4, tabel 1. 4); Productie S-123, A. Hawkes, 15 december 2023, *Second Expert Report of Professor Adam Hawkes*, Bijlage A, par. 7 (p. 35) waar telkens het Scenario-subset wordt beschreven op basis van Schleussner et al. (2022).

¹²¹ Pleidooi zijdens Milieudefensie c.s., d.d. 4 april 2024, De Reductieplicht van Shell – Deel 4, De sectorale reductiepaden, de energietransitie en de bevindingen van het IEA, par. 25.

¹²² Professor Rogelj beschrijft deze als het resultaat van "*Professor Hawkes's custom methodology*" in B.3 van tabel 1 van Productie MD-580, Aanvullende verklaring van professor Rogelj van 27 maart 2024.

¹²³ Pleidooi zijdens Milieudefensie c.s., d.d. 4 april 2024, De Reductieplicht van Shell – Deel 4, De sectorale reductiepaden, de energietransitie en de bevindingen van het IEA, par. 31; Productie S-286, A. Hawkes, 17 maart 2024, *Fourth Expert Report of Professor Adam Hawkes*, par. 3.3-3.4 en 3.7-3.8.

“Berekeningsuitkomsten” van Professor Rogelj

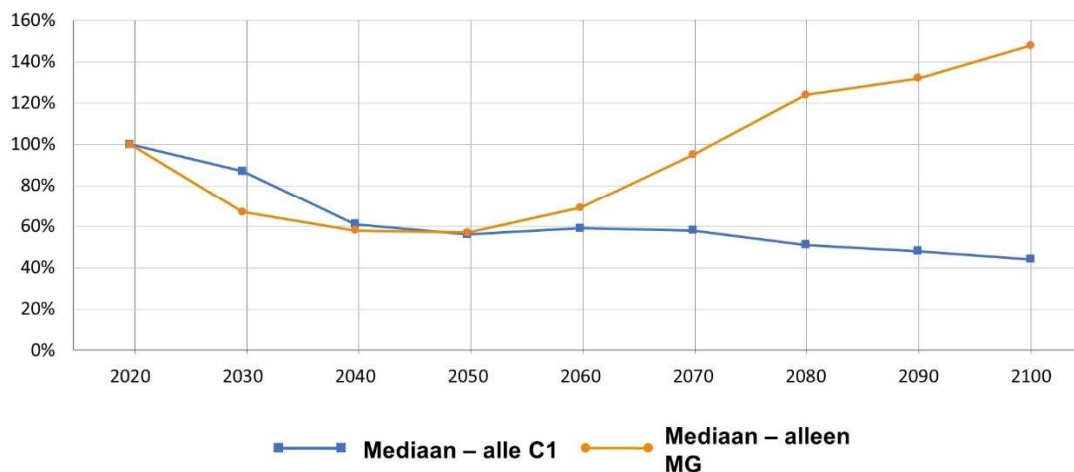
Aangepaste methodologiebeschrijving van prof. Hawkes van 17 maart 2023, maar met wetenschappelijk onderbouwde ¹⁰ verwijderingslimieten voor zowel (her-)bebossing als het totale landgebruik							
	ZOWEL 3,8 (her-)bebossingslimiet ALS 5,1 limiet op de verwijdering door het totale landgebruik	-78	-78	-24	-22	-29	-21
B.2 – PROF. HAWKES BEREKENINGEN							
Oorspronkelijke methodologiebeschrijving van prof. Hawkes van 15 december 2023							
	OFWEL 3,6 (her-)bebossingslimiet OFWEL 3,6 limiet op de verwijdering door het totale landgebruik indien er geen (her-)bebossingsdata beschikbaar is	-76	-76	-26	-15	-4	-3
Aangepaste methodologiebeschrijving van prof. Hawkes van 17 maart 2023							
	ZOWEL 3,6 (her-)bebossingslimiet ALS 3,6 limiet op de verwijdering door het totale landgebruik	-76	-76	-26	-15	-4	-3
B.3 – VERIFICATIEBEREKENING van prof. Hawkes aangepaste methodologiebeschrijving, uitgevoerd door mij							
Aangepaste methodologiebeschrijving van prof. Hawkes van 17 maart 2023, met identieke, maar wetenschappelijk en logisch slecht-onderbouwde verwijderingslimieten (cfr. supra §11)							
	ZOWEL 3,6 (her-)bebossingslimiet ALS 3,6 limiet op de verwijdering door het totale landgebruik	-76	-76	-26	-15	-4	-3

Bron: Productie MD-580, Aanvullende verklaring van professor Rogelj van 27 maart 2024, p. 6

- 4.1.9 Al deze cijfers in de laatste drie rijen zijn dus hetzelfde. Het is Shell onduidelijk wat Rogelj hiermee probeert te zeggen; kennelijk heeft Rogelj hier de verkeerde getallen opgenomen. Zoals u ook ziet zijn alle cijfers wederom zeer ver onder de 45%. Zoals Hawkes in zijn vierde rapport uiteenzet, is het verschil tussen de cijfers van Rogelj en die van professor Hawkes voornamelijk toe te schrijven aan het feit dat Hawkes meer scenario's heeft uitgesloten die in grotere mate afhankelijk zijn van de verwijdering van CO₂ door landgebruik. Een benadering die overigens strookt met de kritiek die Milieudefensie zelf heeft op CDR.¹²⁴
- 4.1.10 Het is dus ook niet juist om te zeggen dat prof. Hawkes zomaar een hele groep scenario's buiten beschouwing heeft gelaten (de zogeheten "MESSAGE-GLOBIOM" scenario's). Die scenario's die worden uitgesloten omdat zij niet passen binnen de CDR-filters van Hawkes. Rogelj zegt daarover dat deze scenario'set nu juist diepere reducties in olie en gas laat zien. Kennelijk is de insinuatie dat Hawkes het daarom wel buiten beschouwing zal hebben gelaten. Ten eerste is dat onjuist. De reden om het eruit te laten is omdat die scenario's teveel bouwen op CDR. Maar ten tweede laten deze scenario's een enorme groei in gas zien na 2050. Dat valt hier te zien:

¹²⁴ Pleidooi zijdens Milieudefensie c.s., d.d. 4 april 2024, De Reductieplicht van Shell – Deel 3, Modellen en hun beperkingen, par. 54-75.

Hawkes sloot een C1-scenariogroep uit die een hoger gasverbruik na 2050 voorspelde

Opmerking: Dit toont de mediane procentuele verandering in de levering van aardgas in C1-scenario's in vergelijking met de MESSAGE-GLOBIUM C1-scenarioset
Bron: IIASA database: AR6 Scenario Explorer and Database hosted by IIASA (<https://iiasa.ac.at/models-tools-data/ar6-scenario-explorer-and-database>)

4.1.11 Het valt niet goed in te zien waarom Milieudefensie voorstander zou zijn van het meenemen van een scenariogroep waar gasgebruik zelfs in 2100 nog veel hoger ligt dan nu. Hawkes kon deze scenariogroep met goede grond uitsluiten en de insinuaties van Milieudefensie zijn niet meer dan dat.

4.1.12 Dan prof. Anderson. Anderson heeft naar aanleiding van de kritiek van prof. Hawkes op het Tyndall-report een brief geschreven.¹²⁵ Die brief is op zijn zachtst gezegd wat aanvallend qua toonzetting. Over de drie hoofdpunten het volgende:

- (a) Anderson meent dat Hawkes niet zou mogen bouwen op het werk van "*respected institutions*", waaronder het IPCC, omdat er ook mensen zijn die kritiek zouden hebben gehad op het IPCC.¹²⁶ Dit is niet goed te volgen. Hoewel Anderson en Milieudefensie het niet eens zijn met het IPCC, gaat het niet aan om wetenschappers zoals Hawkes te bekritisieren om de enkele reden dat zij wél het laatste IPCC-rapport als uitgangspunt nemen.¹²⁷

¹²⁵ Productie MD-581, Verklaring van professor Anderson van 28 maart 2024.

¹²⁶ Productie MD-581, Verklaring van professor Anderson van 28 maart 2024, p. 1: "*Where he refers to 'respected institutions' he is deliberately ignoring the detailed critiques and concerns of many scholars, particularly those from the Global South (...)*".

¹²⁷ Productie MD-581, Verklaring van professor Anderson van 28 maart 2024; Pleidooi zijdens Milieudefensie c.s., d.d. 4 april 2024, De Reductieplicht van Shell – Deel 4, De sectorale reductiepaden, de energietransitie en de bevindingen van het IEA, pars. 14-20.

- (b) De enige onjuistheid die Anderson aantreft is de beschrijving van Hawkes van de Tyndall Report aannames over CDR. Het Tyndall-rapport laat in het geheel geen ruimte voor CCS of CDR voor emissies uit het energiesysteem. Maar nogmaals: die aanname in Tyndall is extreem, en wederom niet in lijn met het IPCC.¹²⁸
- (c) Anderson geeft onjuiste informatie over het IEA NZE scenario. Hij schrijft dat dat dat "*IEA scenario is not for a 50% chance of not exceeding 1.5°C (...)*".¹²⁹ Het IEA zelf ziet dat anders.¹³⁰ Onduidelijk is waar Anderson dit op baseert.

De emissiereductiecijfers waarnaar Milieudefensie verwijst wijken sterk af van de IPCC cijfers

4.1.13 Milieudefensie heeft vorige week bij pleidooi een tabel gepresenteerd die volgens haar "*Reductiepercentages in 2030 ten opzichte van het referentiejaar 2019*" laat zien.¹³¹

4.1.14 Noch de cijfers noch de in deze tabel gebruikte methodiek zijn opgenomen in de deskundigenrapporten waar Milieudefensie naar verwijst. Dit zijn dus berekeningen van Milieudefensie zelf – niet van haar deskundigen. Geen van deze paden komt overeen met de cijfers van de IPCC. De cijfers in de tabel geven dan ook een verkeerd beeld van de emissiereducties in deze scenario's. Bijvoorbeeld:

- (a) Ten aanzien van alle scenario's die in de tabel in para. 53¹³² worden aangehaald is de poging van Milieudefensie om de cijfers te herijken op 2019 als basisjaar mislukt. Deze cijfers zijn misleidend. Het basisjaar dat werd gebruikt neemt al die eigenlijke emissies in de voorgaande jaren mee en dat ligt dus al besloten in het percentage. Een voorbeeld maakt dit duidelijk. Zie bijvoorbeeld het IEA NZE Scenario. Die cijfers zouden 36,2% bedragen voor olie en 30,1% voor gas. Maar dat is niet

---

¹²⁸ Het IPCC heeft immers "*high confidence*" dat "*CDR is a key element in scenarios that limit warming to 2°C (>67%) or 1.5°C (>50%) by 2100.*" Zie S-140, p. 113, TS.5.7.

¹²⁹ Productie S-140, IPCC, april 2022, *Climate Change 2022, Mitigation of Climate Change, Working Group III contribution to the Sixth Assessment Report of the IPCC* (volledig rapport), p. 5.

¹³⁰ Zie: <https://www.iea.org/reports/global-energy-and-climate-model/net-zero-emissions-by-2050-scenario-nze> "*It is consistent with limiting the global temperature rise to 1.5 °C (with at least a 50% probability), in line with emissions reductions assessed in the Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC)'s Sixth Assessment Report.*"

¹³¹ Pleidooi tijdens Milieudefensie c.s., d.d. 4 april 2024, *De Reductieplicht van Shell – Deel 3, Modellen en hun beperkingen*, par. 54.

¹³² Pleitnota Milieudefensie van 4 april 2024, *Zittingsdag 3, Deel 4*, par. 53.

juist. Hier kan simpelweg worden gekeken naar de absolute cijfers van het IEA zelf voor 2019.¹³³ Als je die tot uitgangspunt neemt, zijn de reducties voor 2030 in het IEA NZE-scenario 30% voor olie en 20% voor gas. Dus het IEA zelf komt veel lager uit dan wat Milieudefensie aan uw hof presenteert. De herberekeningen van Milieudefensie komen niet overeen met wat deze wetenschappelijke instituten hier zelf over zeggen. Milieudefensie maakt ook verdere aanpassingen aan de cijfers van IEA NZE die in hoge mate misleidend zijn, door bijvoorbeeld van reducties ná 2030 uit te gaan en die reducties te plakken op de periode vóór 2030.¹³⁴

- (b) Het *IMP-Low Demand Pathway (IMP-LD)* is slechts één van de drie 1,5°-paden die het IPCC in AR6 presenteert. Het voorziet in extreem snelle emissiereducties tot 2030 op basis van grote reducties in de *vraag* naar energie. Dit reductiepad is door de IPCC naast twee andere reductiepaden van 1,5°C gepubliceerd; IMP-Ren en IMP-SP.¹³⁵ Deze worden door Milieudefensie weggelaten. Maar zij tonen emissiereducties voor olie en gas die totaal verschillen van IMP-LD: **3% en 4%** reducties voor olie tot 2030, en **2% en 33%** reducties voor gas.¹³⁶ Het IMP-LD-pad is dus een significante uitschieter.

4.1.15 Kortom: Milieudefensie bekritiseert de scenario's van het IPCC omdat die evident veel lager uitkomen dan 45%. Zij gaat ook in tegen haar eigen experts in haar poging om in de buurt van 45% te komen. Dat is veelzeggend over het vermeende bestaan van de ongeschreven rechtsplicht die zij uw hof vraagt te vinden.

4.1.16 Er kan geen percentage worden toegepast op Shell als individueel bedrijf op basis van *Integrated Assessment Models*. De manier om emissies effectief te

¹³³ Productie S-123, A. Hawkes, 15 december 2023, *Second Expert Report of Professor Adam Hawkes*, par. 4.6, Tabel 2.

¹³⁴ Milieudefensie zegt bijvoorbeeld dat: "Wanneer het reductiepad tot 2035 uit het NZE-scenario wordt teruggerekend op basis van de jaarlijks te behalen reductiepercentages, levert dat per 2030 een 45,7% reductie op voor olie ten opzichte van 2019. Voor gas levert het een 50% reductie op in 2030 ten opzichte van 2019." Dit gaat er volledig aan voorbij dat het IEA NZE scenario laat zien dat geen sprake is van een lineaire daling (onder andere vanwege de verwachte technologische ontwikkelingen) en dat het IEA NZE scenario nu zelf juist een getal geeft voor 2030 dat sterk anders is dan het door Milieudefensie zelfverzonden getal.

¹³⁵ Productie S-140, IPCC, april 2022, *Climate Change 2022, Mitigation of Climate Change, Working Group III contribution to the Sixth Assessment Report of the IPCC* (volledig rapport), p. 309, par. 3.2.5.

¹³⁶ AR6 Scenarios Database hosted by IIASA International Institute for Applied Systems Analysis, 2021: data.ece.iiasa.ac.at/ar6/ (De identiteit van de scenario's die voor elk van de IMP's worden gebruikt, komt uit het bestand *AR6_Scenarios_Database_metadata_indicators_v1.1*, de scenariodata komen uit het bestand *AR6_Scenarios_Database_World_v1.1*).

reduceren, is beleid te maken zodat de emissies in de hele economie en sectorgewijs omlaaggaan. Sommige bedrijven zullen dan groeien en sommige bedrijven zullen krimpen – ook qua emissies. Dat zal afhankelijk zijn van hoe goed zij kunnen functioneren (en dus decarboniseren) bij een afnemend aantal CO₂-rechten onder EU-ETS.¹³⁷ De door Milieudefensie voorgestane uitleg vordert dat uw hof bepaalt welke bedrijven nog mogen groeien en welke moeten krimpen. Zoals we vorige week al zeiden: een individueel reductiebevel "bevriest" een onderneming en plaatst haar buiten de concurrentie, terwijl het EU-ETS en andere maatregelen nu juist gebruik maken van concurrentie. Het is dan ook in strijd met het Unierecht en de bestaande klimaatwetgeving. Er is geen logisch coherente basis voor aan te wijzen. Het is de opvatting van Milieudefensie dat Shell en andere grote Nederlandse bedrijven met de helft moeten krimpen. Zij stelt dat "*een Shell met een kleinere legacy business en met een afgeslankte machtspositie*"¹³⁸ de energietransitie zal bevorderen. Dat is onjuist en er is geen bewijs voor te vinden.

5. BEWIJSAANBOD

5.1.1 Zoals vandaag een aantal keer is benadrukt rust op Milieudefensie de bewijslast van haar door Shell gemotiveerd betwiste feitelijke stellingen. Shell heeft in hoofdstuk 11 van haar memorie van grieven een tegenbewijsaanbod gedaan. Dat aanbod is ten behoeve van het hof onverplicht¹³⁹ zo veel mogelijk

---

¹³⁷ Zie ook prof. H.J. de Kluiver, WPNR 7407, 'Onderneming en duurzaamheid, Over ondernemen, mensenrechten, milieu en klimaat mede in Europees perspectief', par. 12: "*Zoals blijkt uit hetgeen aan deze paragraaf vooraf ging, bestrijken de CSRD, de CSDDD en het ETS eigenlijk alle aspecten van de Shell-uitspraak die de rechtbank heeft besproken, maar bieden die regelingen een veel beter doordachte, effectieve en handhaafbare systematiek. De CSRD voorziet in gedetailleerde rapportageverplichtingen van de uitstoot van broeikasgassen zowel wat betreft scope 1, 2 als 3 en de CSDDD legt een verplichting op alle grote ondernemingen om plannen te maken om te bereiken dat binnen de 1.5 °C doelstelling van de akkoorden van Parijs wordt gebleven (en dat in 2050 klimaatneutraliteit wordt bereikt). Daarenboven zal het ETS daadwerkelijk steeds strengere reductieverplichtingen opleggen. Dat zal ook direct effect hebben op de scope 3-uitstoot van bijvoorbeeld oliemaatschappijen zoals Shell. Veel producten die oliemaatschappijen leveren gaan immers naar ondernemingen die zelf weer onder het ETS of een vergelijkbaar regime vallen en uit dien hoofde zelf ook een emissiereductieverplichting zullen hebben (fabrieken, elektriciteitscentrales [sic] etc). Aan de beperking van scope 3-uitstoot zullen ook gaan bijdragen nadere overheidsregels zoals het komende wettelijk verbod om in de EU na 2035 nog benzine- en dieselauto's te verkopen. Dat werpt nu al zijn schaduwen vooruit. Dit soort regels is vele malen efficiënter, effectiever en daarmee rechtvaardiger dan een rechter die gaat interpreteren of aan een door die rechter zelf gedecreteerde "zwaarwegende inspanningsverplichting" (zoals in de Shell-zaak is aangenomen) wordt voldaan en of bepaalde investeringen nu wel of niet hadden mogen plaatsvinden.*"

¹³⁸ Pleidooi zijdens Milieudefensie c.s., d.d. 4 april 2024, De Reductieplicht van Shell – Deel 1, par. 131.

¹³⁹ Zie o.a. HR 30 januari 2004, ECLI:NL:HR:2004:AF8839, NJ 2004/197 (HBV/Ontvanger), r.o. 3.17; HR 9 juli 2004, ECLI:NL:HR:2004:AO7190, NJ 2005/78; HR 2 november 2007, ECLI:NL:HR:2007:BB3668, NJ 2007/587; HR 13 februari 2009, ECLI:NL:HR:2009:BG5256, NJ 2009/106; HR 12 juni 2009, ECLI:NL:HR:2009:BH6533, RvdW 2009/740; HR 22 december 2009, ECLI:NL:HR:2009:BK2000, RvdW 2010/62; HR 29 april 2011, ECLI:NL:HR:2011:BP9860, NJ 2011/189, JBPR 2011/43; HR 3 februari 2012, ECLI:NL:HR:2012:BU7245, NJ 2012/96, r.o. 3.3.

gespecificeerd. Het bewijsaanbod van Shell strekt zich mede uit tot al haar feitelijke stellingen bij pleidooi.

6. DE WERELD KAN HET REDUCTIEBEVEL NIET AAN

6.1.1 Vorige week heeft Milieudefensie gesteld dat niet alleen Shell het Reductiebevel aankan, maar de hele wereld.¹⁴⁰ Het is denk ik goed om scherp voor ogen te krijgen wat Milieudefensie met dat laatste wil zeggen. Misschien bedoelt zij: de wereld kan een Reductiebevel aan dat alleen op Shell van toepassing is. Dus: de wereld kan het aan als Shell tegen eind 2030 zoveel minder olie en gas levert ten opzichte van 2019 dat de emissies die zij rapporteert met netto 45% zijn gedaald. Nu: daarover bestaat geen geschil. Immers, Shell heeft betoogd dat het Reductiebevel geen verschil, althans geen rechtens relevant verschil, zal maken voor de wereldwijde uitstoot.

6.1.2 De andere mogelijke lezing is dat de wereld een reductiebevel aankan dat niet alleen op Shell, maar ook op alle andere olie- en gasondernemingen en wellicht zelfs op alle grote ondernemingen van toepassing is.¹⁴¹ Dat is een wezenlijk ander verhaal. Want dat zou een enorm tekort aan energie en wezenlijke grondstoffen en producten opleveren. Met enorme prijsstijgingen tot gevolg. Van een *just, orderly and equitable transition* is dan geen sprake meer. Noch in Nederland, noch daarbuiten. Niet valt in te zien dat dat in het "algemeen" belang is van de inwoners van Nederland en het Waddengebied. De wereld kan dat namelijk helemaal niet aan.¹⁴²

6.1.3 Dat is waarom alle geloofwaardige scenario's uitgaan van lagere reductiepaden voor olie en gas dan - 45% tegen eind 2030, ook de reductiepaden waarop de experts van Milieudefensie zich beroepen.¹⁴³ Omdat de wereld in 2030 nog steeds producten nodig zal hebben die dan nog niet met hernieuwbare energie gemaakt kunnen worden. Ik noem staal, cement en andere zware industrie als voorbeeld. Ook blijft gas nodig omdat de elektriciteitsopwekking nog vele jaren

---

¹⁴⁰ Pleidooi zijdens Milieudefensie c.s., d.d. 4 april 2024, De Reductieplicht van Shell – Deel 1, par. 35-53.

¹⁴¹ Pleidooi zijdens Milieudefensie c.s., d.d. 4 april 2024, De Reductieplicht van Shell – Deel 1, par. 72-73; Pleidooi zijdens Milieudefensie c.s., d.d. 4 april 2024, De Reductieplicht van Shell – Deel 4, De sectorale reductiepaden, de energietransitie en de bevindingen van het IEA, par. 73.

¹⁴² Volgens professor Kramer is het "*generiek bindend verklaren van 45% reductie voor iedere sector en ieder bedrijf*" zelfs "*ontwrichtend voor de samenleving als geheel*", zie: Productie S-230, G.J. Kramer, 12 december 2023, *Brief over de Milieudefensie/Shell-procedure*, p. 3.

¹⁴³ Productie MD-566, Expert Report J. Rogelj, p. 17; Productie MD-567, dr. L. van Beek, 29 februari 2024, par. 5.4.2 en 5.4.4; Productie MD-580, Aanvullende verklaring van professor Rogelj van 27 maart 2024 waarin hij verwijst naar vijf verschillende sets van zijn berekeningen (zie "*B.1-My Calculations*", "*B.3 – Verification Calculation by Prof. Hawke's custom methodology description, done by me*" en "*C.1 – My Calculations*").

een back-up nodig zal hebben voor de momenten dat er een tekort is aan zonne- en windstroom.

- 6.1.4 Shell heeft over dit alles veel gesteld, voorbeelden aangedragen en bewijs overgelegd. Maar Milieudefensie gaat het debat over die kwesties niet aan. Zij houdt het bij algemeenheden en gemiddelden. Het gaat Milieudefensie ook niet om de juistheid van de mondiale en sectorale reductiepaden; volgens haar kan deze "*meer technische discussie [...] buiten beschouwing [...] worden gelaten*".¹⁴⁴ Dat is onjuist. Kortom, Milieudefensie heeft onvoldoende gesteld en bewezen om te kunnen overgaan tot het opleggen van een netto reductiepercentage van 45% aan Shell.
- 6.1.5 Het is niet onrechtmatig jegens de inwoners van Nederland en het Waddengebied om een bepaalde hoeveelheid olie en gas te verkopen. Nu niet, en dat staat vast, maar ook niet in 2030. Die olie en gas blijven voorlopig hard nodig tijdens de transitie van het energiesysteem.

7. SLOTWOORD

- 7.1.1 Tot slot wil ik graag nog een paar woorden tot u richten.
- 7.1.2 De voorzitter zei het al aan het einde van de derde zittingsdag: dit is een moeilijke zaak. Aan u is het nu de taak om tot een oordeel te komen.
- 7.1.3 Klimaatverandering is een urgent en ernstig probleem. Het staat buiten kijf dat de wereldwijde emissies dringend moeten worden aangepakt. Velen van ons zullen diep van binnen de wens ervaren om iets te doen voor het klimaat. Zo voel ik dat ook. En wij proberen daar ongetwijfeld allemaal op onze eigen bescheiden wijze vorm en inhoud aan te geven.
- 7.1.4 U heeft van Shell gehoord dat de vordering die hier voorligt het klimaat per saldo niet verder helpt. Toewijzing zal niet bijdragen aan het tegengaan van klimaatverandering. Dat is misschien niet wat je op het eerste gezicht zou verwachten. Maar het is wel de realiteit.
- 7.1.5 En het is ook geen kwestie van 'baat het niet, dan schaadt het niet'. Was het maar zo simpel. Want het schaadt wél.
- 7.1.6 Toewijzing leidt tot een ondermijning van het klimaatrechtelijke kader. Dat kader begint nu daadwerkelijk vruchten af te werpen. Wij spraken over EU Fit

---

¹⁴⁴ Pleidooi zijdens Milieudefensie c.s., d.d. 4 april 2024, De Reductieplicht van Shell – Deel 1, par. 73.

for 55, over het EU-ETS, over de Nederlandse Klimaatwet, en wat verder van huis over de Verenigde Staten. Van een 'governance gap' is bepaald geen sprake.

- 7.1.7 Toewijzing schaadt ook de rechtszekerheid – voor Shell en voor andere bedrijven die actief zijn in Nederland. Bedrijven die al moeten voldoen aan de stroom van nieuwe EU- en Nederlandse wetgeving op dit gebied, die met het jaar ambitieuzer wordt. Sommige daarvan proberen om tot gedetailleerde afspraken te komen met de overheid over emissiereducties, zoals Shell. Het maken van statisch ongeschreven recht dat daaraan tegengesteld is en er dwars doorheen walst, helpt dan niet.
- 7.1.8 Wie de afgelopen zittingsdagen goed naar Milieudefensie heeft geluisterd, zou bijna denken dat er in de laatste vijf jaar niets gebeurd is. Maar er zijn wel degelijk heel veel positieve dingen gebeurd. In de wereld, in de EU, in Nederland en ook bij Shell. Shell heeft sinds de aankondiging van *Powering Progress* in april 2021 flinke stappen gezet. Dat is een feit. Milieudefensie en Shell waarderen die stappen anders. Dat mag ook. Maar om die stappen goeddeels links te laten liggen, zoals Milieudefensie de afgelopen zittingsdagen deed, dat is te makkelijk. Dat kan wellicht in een campagnecontext, maar niet in een juridische procedure.
- 7.1.9 Ik heb u op de eerste dag voorgehouden wat Shell níet kan. De door Milieudefensie aan Shell toegedichte controle over het hele energiesysteem en de emissies van haar afnemers, die heeft zij niet.
- 7.1.10 Maar ik heb u ook verteld wat Shell allemaal wél kan. En wat zij dus ook daadwerkelijk doet. En u kent nu de feiten: Shell investeert op gigantische schaal in de energietransitie.
- 7.1.11 In zichtbare zaken, zoals een enorm netwerk van publieke laadpalen. Maar ook in minder zichtbare dingen zoals waterstof, biobrandstoffen, en CCS-projecten, die al uitgebreid aan de orde zijn gekomen. Allemaal puzzelstukjes van het energiesysteem van de toekomst. Aan dat soort projecten werken op dit moment duizenden mensen. Ik heb veel mensen bij Shell gesproken die daar – met recht – trots op zijn.
- 7.1.12 Shell heeft daarnaast vergaande doelstellingen voor Scope 1 en 2. En zij werkt samen met klanten om te kijken naar manieren om de emissies van die klanten te verminderen, bijvoorbeeld door alternatieven aan te bieden.
- 7.1.13 Tegelijkertijd heeft de wereld nog steeds energie nodig. Shell meent dat LNG essentieel zal zijn, zeker tot 2030. Bijvoorbeeld om kolen te vervangen. En om het licht aan te houden. Voor de inwoners van Nederland en het Waddengebied. Maar ook in landen waar wij, met zijn allen hier bijeen, minder zicht op hebben.

- 7.1.14 Shell speelt zo haar rol in de energietransitie, en zij wil dat blijven doen. Het halveren van Shell, zoals Milieudefensie wil, levert de energietransitie helemaal niets op.
- 7.1.15 De energietransitie krijgt op dit moment vorm en momentum. Dat gebeurt door wetgeving en beleid die de juiste voorwaarden scheppen voor innovatie en concurrentie. En dat binnen een speelveld waar de emissies in de gehele economie omlaaggaan. Terwijl ook aandacht is voor de andere punten in het energietrilemma. U heeft daar een hoop over gehoord van ons.
- 7.1.16 Misschien vinden wij, persoonlijk, in deze zaal, dat dat nog niet snel genoeg gaat. Maar het gebeurt nu echt. Veel mensen zijn terecht bezorgd over het klimaatprobleem. En dat ben ik ook, niet in de laatste plaats als jonge vader. Maar toewijzing van deze vordering is niet de manier om klimaatverandering aan te pakken. Het helpt het klimaatprobleem niet verder. En het heeft grote negatieve consequenties, die niet goed zijn te overzien.
- 7.1.17 Shell vraagt u tot de beslissing te komen die in deze zaak feitelijk en rechtens juist is: vernietiging van het bestreden vonnis en afwijzing van de vorderingen van Milieudefensie.
- 7.1.18 Ik wens u veel wijsheid en dank u voor uw aandacht.

***